1803.

DE DIFFERENTIA
PROSAE ET POETICAE ORATIONIS
DISPVTATIO

PARS I.

QVAM

AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS
AVCTORITATE

LOCI IN EO OBTINENDI CAVSSA

D. IX. MARTII A. CIƆ IƆ CCCIII.

H. L. Q. C.

PVBLICE DEFENDET

GODOFREDVS HERMANNVS

ELOQ. PROF. ORD. DES. COLL. MIN. PRINCIP. SODALIS

SOCIO

EDVARDO PLATNERO

LIPSIENSI

G. Krüger.

LIPSIAE,
EX OFFICINA KLAVBARTHIA.

1803

Disciplinas artium praegrediuntur ipsae artes. Inventrix enim artium natura vel necessitas, perfectorque usus est: disciplina vero otii est et meditationis opus. Quare alias artes tunc maxime floruisse videmus, quum aut nulla earum, aut tenuis admodum disciplina esset; ab aliis autem ita spretam animadvertimus omnem disciplinam, ut, quam ea viam monstraret, hanc etiam vitare viderentur. Neque immerito. Magis enim disciplina, quam ars, obnoxia est erroribus, quia vel male positis fundamentis, vel rationibus non recte conclusis, specie ordinis cuiusdam fallere doctorem solet: quod contra ars, quae ducem naturam, admonitorem autem effectum habet, difficilius a vero abduci se patitur. Itaque quum excultis iam artibus disciplinae paullatim invenirentur, non raro accidit, ut aut disciplinae accessio molesta quadam exilitate pristinam artibus dignitatem detraheret, aut ipsae disciplinae, ubi earum inventores naturam artium non recte intellexissent, tum non omnem artem complecterentur, tum, falsis alienisque admixtis, mirum in modum depravarentur. Horum omnium ars rhetorica luculentissimum exemplum exstitit. Quae quum primum apud Graecos, plerarumque artium et doctrinarum repertores, exorta esset, initio in exercitatione quadam copiose ornateque dicendi constitit; mox vero hominum eloquentiae laude florentium opera disciplinae quaedam ratio et praeceptorum subtilitas accessit. Sed quum universa dicendi vis et facultas potissimum in caussis iudicialibus,

in negotiis publicis, in sollemnibus laudationibus versaretur, fieri non potuit, quin his in rebus solis disciplina se contineret; caetera autem dicendi genera non solum negligeret, verum etiam excludere videretur. Historiarum expositio, philosophiae explicatio, familiarium sermonum elegans imitatio disciplinam habebant nullam. Nam qui in his rebus elaborabant, aut a declamationum exercitatione aliquem usum dicendi afferebant, aut in eorum exempla, qui antea in his generibus excelluissent, intuebantur, aut suopte denique ingenio sensuque adiuti, quid verum et aptum esset, intelligebant. Itaque quum Aristoteles, eximii vir ingenii, ad explicandam illustrandamque artis rhetoricae doctrinam accederet, hic quoque, priores sequutus magistros, neglectis reliquis dicendi generibus, orationum scribendarum artem et scientiam persequi satis habuit. Quamquam hic non ita viam ab illis patefactam tenuit, ut non et nova et subtiliter excogitata afferret. Naturam enim atque officium rhetoricae, quod illi fere in flectendis commovendisque hominum animis versari statuebant, alio transferendum esse censuit. Nam quum thetoricam, quam e dialectica oriri putabat, facultatem esse existimaret perspiciendi, quid in quaque re probabile esset, primariam eius vim in probando demonstrandoque positam esse contendit. Alii deinde alias rhetoricae definitiones attulerunt, ut facile possit aestimari, qualem esse oportuerit disciplinam artis, de cuius natura non constaret. Quin ipse Quinctilianus, in quo praeclarum fuit atque eximia eruditione politum ingenium, in eo loco, in quo plurimas aliorum de fine rhetoricae sententias commemorat et refellit, optimam ex his, quae Isocratem habet auctorem, amplexus, rhetoricam bene dicendi artem esse existimat. Sed neque haec definitio, neque illa Cleanthis et Chrysippi, rhetoricam recte dicendi artem esse censentium, quae Quinctiliano eamdem habere vim, atque illa Isocratis, nobis autem etiam propius verum accedere videtur, satis idonea est. Etenim, ut dicam, quod sentio, omnes istae artis rhetoricae definitiones duplici maxime vitio laborant. Quippe ex una parte iusto latius patent, ex altera parte angustiores re definienda sunt. Ac latius

patent primum eo, quod dialecticae aliquam partem admiſcent arti rhetoricae, ut Ariſtotelica, reprehenſa a Quinctiliano II. 15, 13. et a grammatico quodam in Biblioth. Coisl. p. 593. Neque enim hoc eſt artis eius officium, quae dicendi praeceptis continetur, ut, quid cogitandum ſit et quomodo, ostendat, ſed ut cogitata recte eloqui doceat. Deinde eo quoque latius, quam debet, extenditur rhetoricae deſcriptio, quod a poeſi non ſatis diſtingui ſolet. Nam definitiones, cuiusmodi illae ſunt Iſocratis et Chryſippi, quidni etiam in artem rhetoricam quadrent, quae et bene et recte dicendi ars, non minus quam thetorica, eſt? Nec meliores hoc in genere ſunt illae definitiones, quae copioſe ornateque dicendi ſcientiam eſſe tradunt: in quibus hoc quoque vitioſum eſt, quod ne ad eam quidem, quae univerſe vocatur eloquentia, accommodatae ſunt. Saepe enim ea eſt maxima oratoris virtus, omnique copia et ornatu excellentior, breviter ſcire et ſimpliciter loqui. Contra, quod etiam anguſtiores, ac debebant, eſſe iſtas definitiones diximus, id ſpectat ad vim et uſum artis, quem doctores omnes in orationibus, quae proprie dicuntur, expromi putant. Nam quis tandem finis ſit, quo hae orationes ab aliis dicendi ſcribendique generibus ita differant, ut dictionem requirant plane ſingularem et ab aliis ſermonum ſcriptionumque formis alienam? Manifeſtum eſt, quidquid hic diſcriminis reperiri poſſit, id non in dictione atque eloquutione, quae tamen propria eſt rhetoricae, ſed in materia dicendi argumentoque verſari. Quare illi denique paene ridiculi ſunt, qui eloquentiae facultatem poſitam putant in rebus intelligentiae communi accommodatis. Nam quae tandem eſt illa communis intelligentia, aut quousque pertinet? quosnam quaſi terminos habet, intra quos debeat conſiſtere? aut quid eſt, quod ab hac intelligentia communi ſegregandum ſit atque excludendum, quandoquidem gradibus quidem illa quibusdam diſtinguitur, ſed circumſcriptionem non habet aliam, quam quae rerum omnium in cogitationem et ſermonem cadentium circumſcriptio eſt? Nam et ruſticorum quaedam eſt communis intelligentia, et mediocriter cultorum, et eruditorum, et philoſophorum denique.

Sed operae pretium eſt quaerere, quae tantarum de artis rhetoricae natura diſſenſionum cauſſa fuerit atque origo. Eam vero non in ipſo dicendi officio, quod ſive bene ſive recte ſive appoſite ad perſuadendum dicendo continetur, ſimplex eſt neque ambiguum, ſed in materia dicendi argumentoque poſitam exiſtimaverim. Hoc enim quum artis doctores negligi non poſſe viderent, quia, qui recte dicere vellet, etiam rem, de qua diceret, apte tractare deberet, quaerendum putarunt, quae materia eſſet arti rhetoricae ſubiecta. Atque quum alii, uſum maxime atque exempla reſpicientes, eam artem in cauſſis civilibus verſari cenſuiſſent, alii, qui latius patere eloquentiae vim animadverterent, quoniam infinitam eſſe materiae copiam videbant, aut potiſſima tantum atque uſu tritiſſima argumenta diſciplinae quadam ratione conſequuti ſunt, aut definitionem materiae talem poſuerunt, quae reprehenſionem ambiguitate ſua videretur effugere. Ita factum eſt, id quod paene eſt incredibile, ut, etiam qui nullo in argumento non uſum aliquem artis rhetoricae eſſe putarent, non haberent tamen, quo pacto omnem illam materiae argumentorumque vim una quadam certaque notione comprehenderent. Cui vitio ſi volumus occurrere, altius repetenda erit artis rhetoricae definitio.

Atque quum omnis orationis duae ſint formae, una, quae poeſis dicitur, altera, quae proſae orationis nomen habet, artem rhetoricam proſae orationis condendae ſcientiam eſſe iudicamus. Quae definitio minus verendum eſt ne falſa, quam ne non ſatis clara eſſe videatur. Nam de eo quidem neminem a nobis diſſenſurum putamus, nullum eſſe dicendi genus, ſi a poeſi diſceſſeris, quin artis rhetoricae praeceptis indigeat, quandoquidem non ſolum eos, qui proprio nomine oratores vocantur, ſed hiſtoricos, philoſophos, epiſtolarum ſcriptores, omnino quoscumque proſa oratione utentes, arte quadam dicendi, diverſa illa quidem in diverſis generibus, ſed ſimili tamen et ex uno quodam fonte derivata, opus habere videmus. Illud vero, in quo ſumma huius disputationis verſatur, differentiam dico proſae et poeticae orationis, obſcurius eſt et maioribus obnoxium dubitationibus. De

quo si satis perspicue explicari poterit, non dubitamus fore, quin et illa, quam posuimus, rhetoricae definitio plane intelligi queat, et ipsa haec dicendi ars aptiorem quamdam et certiorem disciplinam sibi vindicatura sit. Sed non sum nescius, tam late patere hanc quaestionem de prosae orationis et poeseos differentia, tantisque impeditam esse difficultatibus, ut, si quis penitus exhaurire hunc locum voluerit, ei vix magnum volumen sufficere videatur. Ac mihi quidem quum academicarum scriptionum brevitas optionem fecisset, utrum singulas argumenti istius partes singulis datis opportunitatibus pertractare copiosius, an brevem universae disputationis adumbrationem uno vel duobus coniunctis libellis comprehendere vellem: consultius visum est, et ad perspicuitatem rei, praesertim antea non satis diligenter expositae, accommodatius, totius argumenti quamdam quasi delineationem exhibere. Hanc vero disputationem ita instituendam putamus, ut Engelii, Sulzeri, aliorumque sententiis, qui ante nos in eodem argumento elaborarunt, praetermissis, nova quadam ratione rem ab iis, quae prima eius elementa sunt, repetamus. Quod hoc minus vitio nobis speramus datum iri, quod, quum illi, utpote rei natura non plane perspecta, vix ad popularem captum satis apte disseruisse videantur, haud facile quemquam fore existimamus, qui aut refelli illos postulet, aut ipse in illorum sententiis acquiescere velit.

Ac quae duae sunt omnis orationis partes, cogitationes et sermo, harum de utraque dicendum erit singulatim. Sed quoniam utraque harum partium ex his duobus constat, materia formaque, quarum materiam dicimus, qua cogitationes et sermo id ipsum sunt, quod sunt, formam autem vocamus rationem, qua pro diversis finibus diversam vim induunt: apertum est, de forma cogitationum sermonisque, non de materia, nobis exponendum esse. Quam enim materiam cogitationum et sermonis nominamus, ea quia communis est omnis orationis, non habet, quod ad poesin et prosam orationem inter se distinguendas adhiberi possit. Atque huius generis duae sunt doctrinae, una, quae cogitationum arte continetur, quam dialecticam vocant, altera,

quae ſermonis uſum explicat, cui nomen grammaticae eſt. Quod ſi quae ſunt, certe quod ad cogitationes attinet, diverſitates materiae, e quibus ad conſtituenda orationis genera aliquid momenti accedat, hae quoque, quoniam eaedem ſunt in proſa oratione atque in poeſi, merito hic quidem a nobis praetermittentur. Ac de his dixi in commentatione de tragica et epica poeſi, quam Ariſtotelis libro de arte poetica addidi, cap. XIII — XVI.

Erit autem haec de forma orationis, de qua ſola dicendum nobis eſt, tripartita diſputatio. Quae enim duae ſunt orationis partes, cogitationes ac ſermo, harum altera, ſermonem dico, quia media eſt inter cogitationem loquentis et ſenſum audientis, duplici modo conſiderari debebit. Nam quod dixi, mediam eſſe inter loquentis cogitationem et audientis ſenſum, id huiusmodi eſt. Vocabula, e quibus conſtat ſermo, ſigna ſunt, ad eum finem inventa, ut notitias animi et cogitationes declarent. Itaque primo loco in iis ſpectandum eſt, qua ratione quidque exprimant, quaeque vis eorum ſit et ſignificatio. Idque dictionem vocamus. Sed quoniam vocabulorum natura voce continetur, quae pro ſonorum diverſis conformationibus diverſo modo animum afficit ac movet, ea quoque, quae vocis propria ſunt, conſiderari oportebit. Id vero dicimus eloquutionem. Itaque his tribus factis partibus, primo de cogitationum conformatione, deinde de dictionis forma, poſtremo de eloquutionis ratione aperiemus.

De cogitationibus.

Ac quoniam a cogitationibus, quae primarium in omni oratione locum tenent, initium fieri par eſt, in his quae prima eſt et maxima poeſeos ac proſae orationis differentia, eo cenſetur, quod notitias, in quibus exponendis ſermo verſatur, in proſa oratione ad aliquam rem extra nos poſitam, in poeſi ad nosmet ipſos noſtrumque ſenſum referimus. Eſt autem referre notitias ad res extra nos poſitas, cognoſcere; ad nosmet ipſos, ſentire. Itaque qui proſa oratione utuntur, cognoſci aliquid ab auditoribus ſuis volunt; qui poeſi, ad voluptatem orationem componunt.

Ac quemadmodum poesis, quae nihil ad animi sensum voluptatemque afferret, non esset poesis: sic ne prosa quidem ea dici posset oratio, quae nulli rei cognoscendae inserviret. In poesi quidem res aperta est; obscurior paullo in prosa oratione. Nam haec quoque, non secus ac poesis, movere animum ac perturbare conatur. At tantum abest, hac in re ut aliquid mutuetur a poesi, ut magis, quantum ab ea differat, videatur ostendere. Nam quod paullo ante dicebamus, in prosa oratione notitias ad res extra nos positas referri, id vel maxime ibi licet cognoscere, ubi oratores aliquem animi motum, ut indignationem, miserationem, metum, in animis auditorum excitare student. Neque enim orator, ut poeta, iis rebus, quae in quaque cogitatione expertes sunt clarae cognitionis, sed iis, quae cognosci demonstrarique possunt, animos commovet. Docet ille, argumentisque ostendit, utile aliquid vel noxium, admirabile vel contemnendum, exoptandum vel fugiendum esse: quae argumenta quia in vi rerum externarum ad animos hominum posita sunt, petit ea ab sensu cuiusque, eumque ut commoveat, nunc eorum facit mentionem, quae grata vel ingrata auditoribus esse debent, nunc se ipsum ita commotum iis ostendit, ut non possint non ad eiusdem perturbationis societatem abripi. Quare, ut brevi complectar, ubi orator animos commovere studet, hoc ei curandum est, ut studia auditorum ab iis rebus, in quibus ea versantur, ad eas res, de quibus orationem habet, transferat: id vero est facere, ut aliquis intelligat, cum iis rebus, quas magni faciat, quas expetat, quas metuat, quas oderit, alias esse coniunctas, quae eiusdem curae ac follicitudinis communionem requirant. Duobus haec illustrare volo, sed iis sat luculentis exemplis. *O Spartace, quem enim te potius appellem? cuius propter nefaria scelera tolerabilis fuisse videtur Catilina.* Ἐγὼ μὲν δὴ ταῦτα λέγω, ταῦτα γράφω· καὶ οἴομαι καὶ νῦν ἔτι ἐπανορθωθῆναι ἂν τὰ πράγματα, τούτων γιγνομένων. εἰ δέ τις ἔχει τούτων τι βέλτιον, λεγέτω καὶ συμβουλευέτω. ὅ τι δ' ὑμῖν δόξειε, τοῦτ', ὦ πάντες θεοί, συνενέγκοι. Haec quamvis magna cum vi atque animi commotione dicta sint, nihil tamen habent, quod poetae potius, quam oratoris videri debeat. Omnia enim,

quae in his verbis animum pellunt ac perturbant, ex ipſa rei cognitione naſcuntur, quae quia magnam partem cognitio eſt eius, quod ſperandum metuendumque ſit, eo paratur, quod ſpem illam metumque in ipſo oratore expreſſum et quaſi praesentem ante oculos collocatum videmus. Confidens eorum veritate, quae antea dixerat, ταῦτα λέγω, ταῦτα γράφω, inquit. Neceſſitatem obſequendi, celeritatemque, qua ad eam rem opus ſit, magnitudinem periculi, ſollicitudinem denique, ne conſilia ſua cunctando irrita reddantur, ostendit iis, quae ſequuntur: καὶ οἴομαι καὶ νῦν ἔτι ἐπανορθωθῆναι ἂν τὰ πράγματα, τέτων γιγνομένων; et magis etiam additis his: εἰ δέ τις ἔχει τέτων τι βέλτιον, λεγέτω καὶ συμβελευέτω. Poſtremo metuens, ne alia placeat ſententia, non ſolum his verbis, ὅτι δ' ὑμῖν δόξειε, τῦτο συνενέγκοι, vehementer ſe dubitare de felici alius conſilii ſucceſſu, ſed his interpoſitis, ὦ πάντες θεοί, re plane deſperata mentem et cogitationem ab imminentibus malis avertere demonſtrat.

Sed porro quaerendum eſt, ſi in proſa oratione notitiae ad res extra nos poſitas, in poeſi ad nosmet ipſos referantur, quomodo hoc, et quibus mentis viribus, et per quas comprehenſiones fiat. Facile enim intelligitur, tam diverſa officia non ſolum diverſis animi viribus peragi debere, ſed genus quoque comprehenſionum aliud eſſe, quo res externas, aliud, quo animi noſtri ſtatum percipiamus. Atque illud quidem in promptu eſt, perceptiones mentis ad res externas per intellectum, et quae huius propriae ſunt notiones, referri. Quare cognoſcendi negotium totum in notionibus inter ſe comparandis poſitum eſt. Quod ſi verum eſt illud, quod ſupra diximus, proſae orationis naturam cenſeri cognitione comparanda, non poterit illa non intellectum notionesque ſibi proprias vindicare. Sed hoc quidem tam clarum eſt, ut dubitationem omnem excludat. Difficilior de poeſi disputatio eſt. Poeſis enim quum non ad rerum cognitionem, ſed ad animi ſtatum ſpectet, neque ad intellectum referri poteſt, neque in notionum tractatione et comparatione verſabitur, quia in his nihil, quod ad animi ſenſum pertineat, reperitur. Nihilo tamen minus poeſin et easdem res tractare videmus, quas proſa

oratione exponere licet, et notitiis uti iisdem, quibus in prosa quoque oratione locus est. Quare illud quaerere oportebit, qui fiat, ut rerum notitiae ac perceptiones non ad res externas, sed ad animi sensum referri possint. Ea vero praeclara est ac divina phantasiae vis, quae easdem animi perceptiones, quas intellectus per notiones ad res externas refert, per suas quasdam ideas (ita enim appellare liceat) ad excitandum animi sensum idoneas reddit. Sunt autem hae, quas ideas phantasiae vocamus, notationes quaedam eorum, quae in quaque re praeter notionem eius insunt: quae si tam multa, tam magna, tam varia sunt, ut certa notio, quibus ea complectamur, inveniri nequeat, excitant hac materiae copia et varietate animum, ut in iis comparandis iudicandisque vires suas experiatur. Quae virium animi exercitatio quia certis notionibus destituta est, nihil nisi sensum aliquem virium illarum procreare potest. Haec quoque exemplis illustrare placet. Mnasalcae epigramma est hoc.

Ἀσπὶς Ἀλεξάνδρȣ τȣ͂ Φυλλέος ἱερὸν ἅδε
  δῶρον Ἀπόλλωνι χρυσοκόμῳ δέδομαι,
γηραλέα μὲν ἴτυν πολέμων ὕπο, γηραλέα δὲ
  ὀμφαλόν· ἀλλ' ἀρετᾷ λάμπομαι, ἇς ἔτυχον
ἀνδρὶ κορυσσομένα σὺν ἀριστεῖ, ὅς μ' ἀνέθηκεν.
  ἐμμὶ δ' ἀήσσατος πάμπαν, ἀφ' ȣ͂ γενόμαν.

Eo epigrammate quae continentur, si quis prosa oratione complecti voluerit, habebit certis notionibus descriptam clipei istius cognitionem. Alexandri cuiusdam fuisse sciet, consecratum esse Apollini, versatum fuisse in praeliis, numquam victum. Eadem tradit poeta, sed si sic, ut nunc relata sunt, poesis nulla foret. Hic ergo, ut placeat ista clipei descriptio, iis utitur notitiis, in quibus plurima sint, quae lector amplius persequi cogitatione possit. Primo formam clipei propius ob oculos adducit his verbis, ἴτυν et ὀμφαλόν, quo maiori alacritate deinde reliqua, quae commemorat, percipi possint atque animo comprehendi. Tum γηραλέαν vocat, in quo verbo et cruoris, quo conspersus fuit clipeus, et sanctitatis quaedam e vetustate oriundae significatio est.

Deinde virtutem, quae possessoris fuerat, clipeo tribuit, idque sic, ut ab luce, quae ipsa est cum plurimis iucunditatis et magnificentiae cogitationibus coniuncta, ducat similitudinem. Denique possessorem describens, paucis verbis, sed magnam excellentium imaginum varietatem continentibus, virum lectori ostendit armorum splendore et corporis maiestate conspicuum. Addam huic exemplo descriptionem lascivientis equi ex Homero, quae bis in Iliade occurrit, semel, nisi fallor, posita ab antiquo poeta:

ὡς δ' ὅτε τις στατὸς ἵππος, ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ,
δεσμὸν ἀποῤῥήξας θείει πεδίοιο κροαίνων,
εἰωθὼς λούεσθαι ἐϋῤῥεῖος ποταμοῖο,
κυδιόων· ὑψοῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαῖται
ὤμοις ἀΐσσονται, ὁ δ' ἀγλαΐηφι πεποιθώς,
ῥίμφα ἑ γοῦνα φέρει μετά τ' ἤθεα καὶ νομὸν ἵππων.

Nolo singula in his persequi: illud tantum notari velim, mentionem caudae, quam equus vinculis ruptis ferociens sublatam gestare solet, a poeta, diligentissimo alias naturae observatore omissam esse: in qua re curiosior fuit Plato in Phaedro cap. 77. p. 254. D. Sed quid sit, quod in illa descriptione poesis sibi vindicet, optime poterit intelligi, si quis equi illius imaginem pictura expressam cum imagine equi tolutim, ita ut equiso docuit, incedentis comparare volet. Equus enim, qualem Homerus describit, erecto capite, fluctuante iuba, luxuriante pedum glomeratione alacritatem, ferociam, terrorem spirat: alter iste, etiam si eximia sit pulcritudine, nihil nisi docet, quid sit gradus tolutilis.

Tertio loco de nexu cogitationum dicemus, cuius non potest non alia ratio in prosa oratione atque in poesi esse. Quum enim prosae orationis proprium sit, perceptiones referre ad res externas, idque notionum auxilio, quas format et constituit intellectus: apertum est omnem naturam cognitionis, quae hoc modo oritur, eo contineri, quod singularia per generalia comprehendimus atque intelligimus. Notiones enim comprehensiones sunt eorum, quae plurium rerum communia sunt. Itaque

per notiones aliquid cognoſcere, id eſt intelligere eſſe aliquid in earum rerum numero, in quas notio aliqua quadret. Contraria poeſeos ratio eſt. Haec quia perceptiones non ad res externas, ſed ad ſenſum noſtrum; nec per notiones, ſed per ideas refert, a ſingularibus ad generalia adſcendit, eaque ſingularium exemplorum auxilio ante mentem atque oculos adducere conatur. Ideae enim, quae poeſeos omninoque pulcrarum artium propriae ſunt, quum comprehenſiones ſint eorum, quae praeter notionem rei in quaque perceptione inſunt, non poſſunt comprehendi notionibus atque exprimi, ſed indicari tantum debent, atque exemplis demonſtrari, quo animus multitudinem illam varietatemque perceptionum amplius perſequi, comparare, coniungere queat. In quo negotio ob id ipſum, quod certis notionibus deſtituitur, iudicat varietatem illam pro ratione, qua ad ipſam iudicandi facultatem apta ſit atque accommodata. Eam vero iudicandi rationem ſenſum pulcritudinis vocamus: qui propterea, quod ad plura pertinet, quam in cuiusque rei notione inſunt, generalium eſt per ſingularia perceptio. Tendit enim animus ad ſummum quoddam atque abſolutiſſimum pulcritudinis exemplar, in idque intuens ſpeciem quamdam deformare conatur, quae id, quod nulla ſpecie ſatis exprimi poteſt, quaſi e longinquo monſtret, mentemque propius ſpectandi avidam fugiendo alliciat. Senſit hoc, de quo nunc disputamus, proſae orationis et poeſeos discrimen Ariſtoteles, qui in artis poeticae cap. IX. quum quaereret, poeta quid ab hiſtorico diſtaret, hiſtoricum ſingularia, poetam generatia tractare docuit. Ita is loquitur: *ἡ μὲν γὰϱ ποίησις μᾶλλον τὰ καθόλȣ, ἡ δ᾽ ἱϛοϱία τὰ καθ᾽ ἕκαϛον λέγει. ἔϛι δὲ καθόλȣ μέν, τῷ ποίῳ τὰ ποῖ᾽ ἄττα συμβαίνει λέγειν ἢ πϱάττειν κατὰ τὸ εἰκὸς ἢ τὸ ἀνάγκαιον· οὗ ϛοχάζεται ἡ ποίησις ὀνόματα ἐπιτιθεμένη· τὰ δὲ καθ᾽ ἕκαϛον, τί Ἀλκιβιάδης ἔπϱαξεν, ἢ τί ἔπαθεν.* Quae hic *τὰ καθ᾽ ἕκαϛον* dicit, ea ſunt, quae ſingularia vocamus. Eſt enim hiſtorici, ut proſa oratione utentis, officium, de certa re ſic exponere, ut generalibus uſus notitiis cognitionem comparet lectoribus. Poeta vero, qui generalia curat, quae *τὰ καθόλȣ* dicit Ariſtoteles, non id agit, ut rem cognoſcant auditores, ſed ut cogno-

ſcenda re maiorem quamdam, multoque latius patentem imaginem animo concipiant. Vt, ſi quis hiſtoricus ea narraret, de quibus in Iliade expoſitum eſt, Achillem acciperemus Pelei et Thetidis filium fuiſſe, virum in Graeco exercitu fortiſſimum. Longe diverſus Homeri Achilles eſt. Nihil curamus, utrum ille ſit Achilles e Peleo et Thetide, an alius ex aliis natus; nihil utrum hos, qui tum ad Troiam militabant, virtute ſuperaverit, an alios; nihil utrum ea, quae feciſſe eum poeta refert, fecerit, an alia: ſed ſimulacrum eum habemus atque effigiem viri nobilitate generis, animi et corporis virtutibus, factorum magnitudine et claritate excellentioris, quam alii ſunt. Ita Herodotus, cuius hiſtoria quaſi viam ab epica narratione ad eam, quae vere eſt hiſtoria, munivit, quum non ſolum cognitionem rerum geſtarum, ſed etiam vim ad animi ſenſum ſpectaverit, interdum ultra proſae orationis terminos egreditur. Vt in ipſo operis initio: Ἡροδότου Ἁλικαρνησσῆος ἱστορίης ἀπόδεξις ἥδε· ὡς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται, μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωμαστά, τὰ μὲν Ἕλλησι, τὰ δὲ βαρβάροισι ἀποδεχθέντα, ἀκλεᾶ γένηται. Et cap. V. τὸν δὲ οἶδα αὐτὸς πρῶτον ὑπάρξαντα ἀδίκων ἔργων ἐς τοὺς Ἕλληνας, τοῦτον σημήνας, προβήσομαι ἐς τὸ πρόσω τοῦ λόγου, ὁμοίως σμικρὰ καὶ μεγάλα ἄστεα ἀνθρώπων ἐπεξιών· τὰ γὰρ τοπάλαι μεγάλα ἦν, τὰ πολλὰ αὐτέων σμικρά γέγονε· τὰ δὲ ἐπ' ἐμεῦ ἦν μεγάλα, πρότερον ἦν σμικρά τὴν ἀνθρωπηΐην ὦν ἐπιστάμενος ἐνδαιμονίην οὐδαμᾶ ἐν τὠυτῷ μένουσαν, ἐπιμνήσομαι ἀμφοτέρων ὁμοίως. Sed redeo, unde digreſſus ſum Singularia per generalia intelligere eſt cognoſcere, generalia ſingularibus indicata perſequi eſt cogitando ludere. Itaque proſae orationis propria cognitio eſt, poeſeos animi luſus. Nexus notionum, quae ſunt in proſa oratione, definitur legibus iis, quae ad cognitionem rerum pertinent, unde obiectivae a philoſophis vocantur: iisque legibus conſtituitur veritas. Nexus idearum, quae ſunt in poeſi, leges habet, quae ad animi ſenſum ſpectant, quas leges ſubiectivas dicunt philoſophi: per has vero pulcritudo efficitur. Itaque quae in deſcriptionibus, in narrationibus, in demonſtrationibus falſa ſunt et veritati repugnantia, demonſtrari argumentisque

refelli poſſunt: quae vero ad pulcritudinem minus polita, vel etiam inepta ſint, indicare licet, ſi alii idem ſentiant, probari autem, ſi quis diſſentiat, non poteſt. Afferam exempli cauſſa epigramma Mnaſalcae, ſimile ei, quod ſupra commemoratum eſt.

Ἤδη τᾷδε μένω πολέμȣ δίχα, καλὸν ἄνακτος
ςέρνον ἐμῷ νώτῳ πολλάκι ῥυσαμένα,
καίπερ τηλεβόλȣς ἰȣ̀ς, καὶ χερμάδι' αἰνᾶ
μυρία, καὶ δολιχὰς δεξαμένα κάμακας.
ȣ̓δέ ποτε Κλείτοιο λιπεῖν περιμάκεα πᾶχυν
φαμὶ κατὰ βλοσυρὸν φλοῖσβον Ἐνυαλίȣ.

Neminem puto fore, cui placeat *καλὸν ςέρνον* viro bellatori tributum, praeſertim quum idem *περιμάκεα πᾶχυν* habuiſſe dicatur. Tamen quis neget, pulcrum pectus poſſe etiam tale intelligi, quale vel maxime virum valentem et robuſtum deceat? Nihilominus quis non perſuaſiſſimum ſibi habeat, illud *καλὸν* non eſſe a manu Mnaſalcae profectum? Hic, niſi fallor, *κάμνον* ſcripſerat.

Ab iis quae hactenus disputata ſunt, poſtremo ad eam deducimur cogitationum in proſa oratione et poeſi differentiam, quae in vi poſita eſt, quam utrumque genus ad animum habet. Apertum eſt enim, cognitionis finem atque effectum perſuaſionem eſſe, luſu autem oblectationem gigni. Vnde perſuaſio propria eſt proſae orationis cuius artem qui ſcientiam accommodate ad perſuadendum dicendi eſſe cenſent, definiunt rectiſſime. Poeſeos autem eſt oblectatio, atque ars poetica continetur facultate appoſite ad ſenſum pulcritudinis dicendi. Haec quidem etſi ſatis per ſe clara ſunt atque perſpicua, paucis tamen exponendum videtur de perſuaſione. Perſuaſum eſſe eſt credere convenire aliquam rem cum noſtra eius rei perceptione. Eſt autem haec triplex convenientia, pro tribus illis viribus, quibus univerſa animi natura continetur: intelligendi facultatem dico, et ſenſum, et voluntatem. Ac res ad intelligendi facultatem ita referuntur, ut appareat, quales per ſe ſint; ad ſenſum ita, ut intelligatur, quo effectu ad iucunditatem ſint; ad voluntatem denique ita, ut mutua efficientiae ratio inter res externas atque animum intercedens perſpiciatur. Itaque omnis orationis, quae ad perſuadendum ſpectat,

triplex officium, triplex forma eſt. Etenim aut in ſimplici rerum externarum expoſitione verſatur, ut hiſtoricorum, philoſophorum, eorum, qui artes ac diſciplinas tradunt: aut in animi affectionibus et motibus excitandis expromitur, ut in laudationibus, omnique illo genere dicendi, quod ἐπιδεικτικὸν Graeci vocant: aut ad agendum denique et negotia hominum, ſtudiis et cupiditatibus vel commovendis vel flectendis, refertur, ut in iudiciali orationum genere, omninoque in admonitionibus atque adhortationibus. Ac facile intelligitur, primum genus ex his, quod ad ſolam rei, qualis per ſe eſt, cognitionem ſpectat, maxime omnium ſimplex ac planum eſſe. Secundum genus, quia vim declarare debet, quam aliqua res ad animi ſenſum habeat, concitatione quadam indiget. Pellendus enim et commovendus eſt animus, ut rem non tamquam ab ſe alienam conſideret, ſed aliquod momentum habere ad iucunditatem vel iniucunditatem intelligat. Id igitur ſic efficiendum eſt oratori, ut ſive apertius ſive tectius ea in mentem auditoribus revocet, quae ſimul et cum re, de qua dicit, coniuncta eſſe, et ab auditoribus eo ſtudio, quod pro cauſſa ſua commovere vult, accipi videat. In qua re illud efficaciſſimum eſt adiumentum, quod homines, uti alios animo affectos vident, ita ipſi iisdem motibus tangi perturbarique ſolent. In illo denique orationis genere, quod tertio loco numeravimus, quum non ſolum ſenſu aliquo afficiendi ſint animi, ſed ſtudia etiam excitanda, cupiditatesque incendendae, etiam maior vis, motusque vehementior requiritur, quam in ſecundo genere. Neque enim ſatis eſt oratori, demonſtrando efficere, ut eligere, quid faciant, auditores poſſint, ſed deducere debet mentes eorum, unde velit, et, quo velit, compellere, atque omnino ita conſtrictas tenere, ut contraria conſilia ne poſſe quidem ſequi videantur. Itaque in hoc quidem genere maxima vis oratoris virtusque eluceſcit.

De dictione.

Sed poſteaquam de cogitationibus explicavimus, ad ſermonem adgrediemur, cuius quas fecimus duas partes, dictionem

atque eloquutionem, ex iis primo de dictione exponemus. Ac dictionem eum vocamus vocabulorum usum, quem notitiae et cogitationes, quae vocabulis indicantur, exigunt. Hunc pro fine prosae orationis et poeseos quatuor modis considerare oportebit. Etenim et ipsa vocabula, quae utriusque generis propria sunt, spectari convenit, et qualitates vocabulorum, id est significationes, et nexum, qui positus est in constructione, et eam denique totius orationis conformationem, quae animi varias affectiones prodit.

Ac primum quod ad ipsa vocabula attinet, neminem fugit, alia prosae orationis, alia poeseos propria esse vocabula. Horum ea, quae ad poesin pertinent, ob hanc ipsam caussam, quod in communi sermone non sunt usitata, admonent lectorem vel auditorem, non solum rem, de qua sermo est, sed alia etiam, quae eum ea re coniuncta sint atque cognata, cogitari debere. Est autem duplex horum ratio vocabulorum. Alia enim tota sunt poeticae orationis: ut λυκάβας, quo verbo non modo annuum spatium, sed quidquid in tali temporis tractu praeterea cogitari potest, indicatur, veluti longa duratio, indefessus dierum decursus, mensura immensae aeternitatis. Ad idem genus infinita etiam compositorum multitudo pertinet. Alia formam tantummodo aliam in poesi, quam in prosa oratione, accipiunt, quae forma nunc aliquid ad vim significationis confert, nunc significationem quidem non mutat, sed tamen, quoniam ad solam poesin adhibetur, animum ad ea, quae in omni oratione ad pulcritudinis sensum apta sint, iubet advertere. E priori genere formae sunt antiquiores et rariores, quibus vel vetustas vel insolentia gravitatem aliquam ac dignitatem addit.

Olli respondet rex Albai longai.

Et apud Graecos poetas dialecti mutatio, ut Ἀθάνα in tragicorum trimetris, atque omnino Doricae linguae in tragoedia et comoedia usus. Est enim ipso sono grandior haec communi. Ad alterum genus pertinent illae formae, quae poeticis flexionibus continentur, ut δεξιτερός, ἐλάσασκε, quorum infinita multitudo in epico Graecorum sermone invenitur.

Secundo loco de ſignificatione verborum dicendum eſt. Huius duae ſunt formae, una ſimplex, altera translata, quam vocant tropicam. Utraque et in proſa oratione et in poeſi uſurpatur, ſed ſimplicem tamen illam, quia ad cognitionem rerum accommodatiſſima eſt, praecipue ad proſam orationem pertinere, tropicam autem in poeſi quaſi domicilium habere ſuum in promptu eſt. Ac de illa quidem forma, quam ſimplicem dicimus, nihil eſt, quod hic disputetur. Quae ubi in poeſi uſurpatur, verba non ſuapte quadam vi, ſed ob ſententiam, quae in iis ineſt, poetica ſunt. Tropos vero diligentius conſiderare operae pretium eſt. Ac tropos ita dicimus, ut quemcumque intelligamus verborum uſum, qui a ſimplici et naturali ſignificatione recedit. Nam qui tropos eo a figuris differre putant, quod tropi ſingulorum verborum, figurae coniunctorum ſint, non plane verum videntur conſequuti. Etenim nullum eſt verbum, quod utrum tropicam an non tropicam ſignificationem habeat, aliter poſſis quam comparatione coniunctorum vocabulorum intelligere. Sunt autem troporum genera quatuor.

Primum genus ad numeri ſignificationem ſpectat, eiusque tres formae ſunt: pluralis numerus ſingularem ſignificans,

> *αὐτόξυλόν γ' ἔκπωμα, Φλαυρέργου τινὸς*
> *τεχνήματ' ἀνδρός:*

ſingularis pluralem indicans,

> *Phrygium ut nemus citato cupide pede tetigit:*

pluralis ſingularem, ſimulque ſingularis pluralem denotans,

> *καὶ Σκύθης ὅμιλος, οἳ γᾶς*
> *ἔσχατον πόρον ἀμφὶ Μαι-*
> *ῶτιν ἔχουσι λίμναν.*

Secundum genus troporum gradus notationem habet. Huius quoque tres formae ſunt; prima, imminuto ſignificationis pondere maiorem gradum indicans, quod eſt in deminutivis iis, quae vocantur ὑποκοριστικά; ſecunda forma minorem gradum aucta ſignificatione notans:

> *maximus Atlas;*

Tertia talis eſt, ut verbum limitatam duabus contrariis ſignificationibus vim accipiat. Quod quidem non poteſt aliter fieri, niſi ſic, ut altera ſignificatio in alterius locum ſuccedat. Vt quod de Vettio monumentum patris exarante dixit Caeſar Auguſtus, *hoc eſt vere momumentum patris colere.* Nam *colere* ita dixit, ut, quum arationem vellet intelligi, honorem nominaret, quum autem honorem intelligeret, ſignificaret arationem.

Tertium genus troporum ſpectat ad nexum, qui eſt inter res ipſas, in quibus ſignificandis verſantur tropi. Atque huius quoque generis tres formas numeramus. Prima eſt, qua nota rei pro re ipſa, vel res ipſa pro nota rei ponitur. Ac nota quidem pro re ipſa, ut *ſceptrum* pro imperio, *Pelides* pro Achille. Aeſchylus de Perſis et Graecis:

> πότερον τόξȣ ῥῦμα τὸ νικῶν,
> ἢ δορυκράνȣ
> λόγχης ἰσχὺς κεκράτηκεν.

Secunda forma eſt, qua cauſſa pro effectu nominatur, ut *uva* pro vino, vel effectus pro cauſſa, ut *palma* pro victoria. Tertia denique forma eſt, qua totum pro parte, vel pars pro toto ponitur, ut quum populus pro rege eius, vel dux pro exercitu, equi, ut apud Homerum, pro curru cum equis nominantur.

Quartum denique genus troporum continet translationes a vi, quam res ad animum habent, factas. Atque apertum eſt, propriam huius generis eſſe ſimilitudinem. Similia enim ſunt, quae eamdem vim ad animi cogitationem vel ſenſum habent. Eſt autem hoc quoque genus trium formarum. Prima ad ſimilitudinem eam ſpectat, quam cogitatione comprehendimus. Exemplum afferam ex Aeſchyli Agamemnone v. 1387. ita legendum:

> πῶς γάρ τις ἐχθροῖς ἐχθρὰ πορσύνων, φίλοις
> δοκȣ̃σιν εἶναι, πημονῆς ἀρκυςάτων
> φράξει' ἂν ὕψος κρεῖσσον ἐκπηδήματος;

Secunda forma rerum ipſarum nullam habet comparationem, ſed

ſimilitutidinem indicat affectionum animi, quae e diuerſis rebus naſci ſolent.

Ἀρτέμιδος χιονοτρόφον ὄμμα Κιθαιρών.

Tertia denique forma ſimilitudinem indicat affectionis animi propter opinionem aliquam neceſſariae. Eiusmodi ſunt illi tropi, qui in blanditiis et conviciis inveniuntur. Qui primus, quem amaret, mel ſuum vel corculum, quem contemneret vel odiſſet, ſtipitem vel belluam vocavit, ſimilitudinem vel ab animi ſenſu, vel ab rerum iſtarum natura petiit. Sed poſteaquam iſta verba uſu certam ſignificationem adepta ſunt, vis, quae eſt in huiusmodi comparatione, non tam ex ſimilitudine, quam ex opinione hominum iudicatur, et minus, quid ſit ſimile, quaeritur, quam quid exiſtimetur ſimile eſſe.

Sed redeundum eſt ad illud, unde egreſſa eſt haec de tropis disputatio. Tropos poeticae orationis proprios eſſe dicebamus. Eſt enim haec troporum natura, ut, quum aliud pro alio nominetur, animo quaſi campus aliquis aperiatur, in quem aliarum rerum varietate allectus libere poſſit excurrere. Id ipſum vero poeſeos officium eſſe ſupra ostendimus, ut cogitatione aliarum rerum, quam quae argumentum carminis conſtituunt, mentem oblectet. Quod contra proſa oratio, quae unice ad cognitionem comparata eſt, evitare magis tropos, ut qui animum alio avocent, debere videtur. Quare ſi haec quoque tropis utitur, alia horum, quam quos poeſis habet, ratio ſit neceſſe eſt. Ac ſane, ut proſa oratio a poeſi, ita etiam tropi proſae orationis a poeticis differunt. Proſae orationis eſt cognitionem rerum afferre: itaque tropi, quibus utitur, tales ſunt, ut res, a qua petita eſt translatio, ad cognitionem rei, ad quam adhibetur, referri debeat. In poeſi vero, quae animum libero cogitationum luſu oblectare ſtudet, haec eſt troporum vis, ut res, quae tropice per aliam rem ſignificatur, per eam rem, unde ducta eſt translatio, ad animi ſenſum variis cogitationibus excitandum adhibeatur. Exemplo haec declarabimus. Lucere virtutem hominis alicuius et proſae orationis ſcriptor et poeta dicere poteſt, ſed uterque

ſuo quodam modo dicit. Nam in proſa oratione tropus unice cognitioni inſervit: quare ſi qua praeclara res lucere dicitur, tantum ex hac lucis ſignificatione ad rem iſtam transfertur, quantum ad eius cognitionem opus eſt. Eſt autem hoc id, in quo cernitur ſimilitudo. Lumen conſpicuum eſt, conſpicua eſt egregia res. Itaque lucere eſt conſpicuum eſſe. In poeſi vero quia tropus ad animi luſum refertur, non ſolum illud ſpectatur, quod lux cum illa re commune habet, ſed ad ea quoque animum attendimus, quae propria ſunt lucis, fulgorem, magnificentiam, vigorem, iucunditatem, tum etiam ad oppoſita, tenebras, obſcuritatem, languorem. Vt alio utar, palmam aliquis ferre in proſa oratione ſic dicitur, ut illud tantum reſpiciatur, quod is cum eo, qui vere palmam fert, commune habet. Id eſt autem viciſſe. Sed poeta quum loquitur de iis, quos *palma nobilis*

terrarum dominos evehit ad deos,

non victoriam, ſed vere palmam, non victorem quemcumque, ſed palma donatum dicit: quo fit, ut, quum vellet tamen quemcumque ſacrorum ludorum victorem intelligi, animus lectoris latius vagari cogitatione, eaque omnia complecti poſſit, quae illa palmae mentio quaſi e longinquo demonſtret. Ex his intelligitur, qui fiat, ut idem tropus longe minorem in proſa oratione, quam in poeſi, vim habeat. Atque omnino troporum proſae orationis non alia eſt virtus, quam ut ſignificationem rei per tropum indicatae leviter augeant. Quare ii maxime probantur, qui uſu ita ſunt triti, ut vis eorum neminem latere poſſit. Minus laudantur novi atque audaciores, quia in his animus magis ad tropum, quam ad id, quod per tropum ſignificatur, attendere ſolet. Quare id inprimis ante oculos habere in proſa oratione convenit, ut tropi, ſicubi iis utimur, cognitionem rei adiuvent. Quod qui negligunt, proſae orationi poeſin admiſcent, ut Longinus in his: *μέτρȣ δὲ πατὴρ ῥυθμὸς καὶ θεός.*

Progredimur ad tertiam earum rerum, quibus proſa dictio a poetica differt. Eſt ea in nexu verborum, quem conſtructionem vocamus, poſita. Ac quoniam in aliis linguis alia eſt con-

ſtructionis ratio, non peteſt proſae et poeticae conſtructionis differentia ita explicari, ut ſingulae formae praeceptis illuſtrentur. Sed hoc tamen apertum eſt, proſae orationis conſtructionem copia vocabulorum, uſu, collocatione, membrorum denique comparatione talem eſſe debere, quae quam maxime ad claram idonea ſit perfectamque rerum intelligentiam. Poetica vero conſtructio, quae, ut ipſa poeſis, ad animi oblectationem accommodata eſſe debet, liberior eſt, luxurioſior, audacior, illamque diligentiam, quam rerum accurata cognitio exigit, etiam vitare et ſtudioſius effugere ſolet, tum novitate orationis, tum quadam etiam perturbatione. Rem exemplis quibusdam illuſtrabo. In ſcoliorum collectionibus leguntur hi verſiculi:

συνετῶν ἐςιν ἀνδρῶν,
πρὶν γενέσθαι τὰ δυςχερῆ,
προνοῆσαι ὅπως μὴ γένηται·
ἀνδρείων δέ, γενόμενα εὖ θέσθαι.

Paene incredibile eſt, tam invenuſtos fuiſſe tot eruditos viros, ut haec carminis loco numerarent, in quibus nec verba, nec numeri, neque conſtructio quidquam habent, quod vel minima cognatione poeſin contingat. Conſtructionem quidem patet plane ad proſae orationis morem conformatam eſſe, membris aequabili proportione, et quidem accuratiſſime, disiunctis atque inter ſeſe oppoſitis. Similes verſus olim legebantur in Aeſchyli Septem ad Thebas 886.

οὐκ ἐπὶ φιλίᾳ,
ἀλλ᾽ ἐπὶ φόνῳ διεκρίθητε,

omiſſi nunc noſtro monitu a Schützio. Cum his comparet aliquis velim haec Pindari.

ἄριςον μὲν ὕδωρ, ὁ δε
χρυσὸς αἰθόμενον πῦρ
ἅτε διαπρέπει νυ-
κτὶ μεγάνορος ἔξοχα πλούτου·
εἰ δ᾽ ἄεθλα γαρύεν

ἔλδεαι, φίλον ἦτορ,
μηκέθ' ἁλίꞷ σκόπει
ἄλλο θαλπνότερον ἐν ἁμέρᾳ φαεινὸν ἄςρον ἐρή-
μας δι' αἰθέρος
μηδ' Ὀλυμπίας ἀγῶνα φέρτερον αὐδάσομεν.

Nullum hic membrum alteri ſimile: omnia nova, non exſpectata, libero verborum decurſu luxuriantia. Talis conſtructionum varietas quo longius ab omni regularum neceſſitate remota eſt, eo minus e conditione rerum, quae ſermone exponuntur, petita eſſe, ad eamque referri videbitur. Nam quo quaeque adſtrictior regulis quibusdam oratio eſt, vel maiore aequabilitate conſtructionum compoſita, hoc accuratius, quaſi definitione quadam vel partitione facta, conditionem rerum exhaurire velle exiſtimatur. Quare intelligentiae magis, quam oblectationi inſervit, proſamque orationem, non poeſin decet. Praeterea vero quaedam conſtructiones plane ſunt propriae poeſeos, quibus in oratione proſa nullus locus conceditur, ut illa,

ἀλλὰ Δωρίαν ἄπο φόρ-
μιγγα πασσάλꞷ
λάμβανε,

omninoque tmeſis, quae vocatur. Et apud Romanos, ut,

deſine mollium
tandem querelarum.

Aliae contra non inveniuntur, niſi in proſa oratione, veluti talis: *mens aequa in adverſis rebus, non ſecus moderata in ſecundis.* Nam et aequabilis membrorum comparatio, et omiſſio duorum verborum in altero membro, quae e primo repeti cogitatione debent, eam et diligentiae cuiusdam et brevitatis ſpeciem prae ſe fert, quae ad rem clare deſcribendam accommodatiſſima, ad animum autem oblectandum ineptiſſima eſt. Horatius ſcilicet (quis putaſſet?) ita loquutus fertur.

Aequam memento rebus in arduis
ſervare mentem, non ſecus in bonis
ab inſolenti temperatam
laetitia, moriture Delli.

Non melior aut magis poeſin decens conſtructio exſiſtet, ſi quis cum Bentleio e duobus codicibus *non ſecus ac* repoſuerit. Quid ergo? Itane ſcripſiſſe elegantiſſimum poetam credemus, an potius videbitur, una non littera, ſed lineola deleta, emendationem experiri? Nam quanto ille pulcrius ita ſcripſiſſet:

aequam memento rebus in arduis
ſervare mentem: non ſecus in bonis
ab inſolenti temperato
laetitia, moriture Delli.

Perventum denique eſt ad ultimam dictionis partem, quae eſt totius orationis ad animi ſenſum conformatio. Ea vero figuris continetur. Sed de his quum mihi aperiendum eſt, non mediocriter me difficultate rei impeditum ſentio. Tantum enim abeſt, ut hic locus, quantumvis operae in eo conſumpſerint veteres magiſtri, ſatis pertractatus videatur, ut ne illud quidem, quid omnino ſit figura, plane habeamus expoſitum. Namque, ut aliorum ſententias praeteream, ſi Quinctilianum, acutiſſimum virum, ſequuti, figuram diceremus conformationem quamdam orationis eſſe, remotam a communi et primum ſe offerente ratione, deſcriptio quidem haec figurae, non etiam definitio foret. Quaenam enim exiſtimari communis ratio deberet? aut quaenam minus communis? aut quid eſſet, quo cognoſceremus, utrum alia ratio primum ſe offerret, an quaerenda eſſet ſtudioſius? Iisdem fere dubitationibus locum relinquit alia definitio, quam recentioribus quoque magiſtris placuiſſe vehementer miror. Hi, nec ſine antiquorum auctoritate, figuram eſſe quamdam orationis vulgaris et ſimplicis cum virtute immutationem dicunt. Qui quidem, etſi virtutem illam quodammodo explicant, illud tamen non docent, quae ſit vulgaris illa et ſimplex oratio, a qua iſta virtus

absit. Quae quum ita sint, desertis aliorum sententiis, aliam figurarum definitionem quaerendam esse putamus. Atque quum universa figurarum vis et virtus ad animi sensum referatur, quumque non in verborum significatione, sed in quadam conformatione totius orationis insit: figuram censemus eam esse dictionis rationem, quae praeter id, quod verborum significatu comprehensum est, aliquid aliud ipsa conformatione orationis exprimat. Hanc definitionem ita comparatam esse existimamus, ut simul et ea, quae in aliorum definitionibus vera sunt, contineat, et naturam figurarum finemque plane ac perspicue declaret. Verissimum scilicet est, quod iam veteres observarunt, recedere figuras a communi ratione dicendi: at nimirum hoc non explicarunt, quaenam esset illa communis ratio. Est vero, quam illi communem rationem non satis apte vocant, haec, qua aliquid ita exprimitur, ut id ipsum, neque aliud praeterea significetur. Id autem vel simpliciter fieri potest, vel per tropum. Nam tropus quoque hunc finem habet, ut id, quod verbi significatione continetur, non aliud, in cogitationem veniat. Quare, quum tropos quoque ista ratio complectatur, non satis commode communis dicitur, siquidem tropica dictio non est communi usu comprehensa. Hinc valde laborarunt artis rhetoricae doctores in constituendo figurarum et troporum discrimine: quoniam, si figuras a communi ratione dicendi recedere contendebant, ea definitio non poterat non etiam ad tropos spectare. Natura vero figurarum quae sit, et qui finis, planissime nostra definitio designat. Nam si praeter illud, quod significatu verborum continetur, aliquid exprimunt figurae, sponte patet, id non posse in ipsis rebus, de quibus aliquis loquatur, cerni, sed ad animi sensum, quo earum rerum notitias percipiamus, spectare debere.

Sed quoniam semel de figuris exponi coeptum est, age videamus an hic locus aliqua saltem ex parte obscuritate illa, qua hactenus premebatur, liberari possit. Quamquam enim et antiqui et recentiores artis rhetoricae doctores satis copiose de figuris disseruerunt, non est tamen mirum, si, natura figurarum non plane perspecta, non sunt certa quadam via et ratione in-

greſſi. Atque illi non ſolum in enumerandis figuris temere verſati ſunt, ſed multas etiam poſuerunt figuras, in quas minime quadrat figurarum appellatio. Planeque, ſi illorum veſtigia ſequi vellemus, nulla denique usquam non figurata oratio foret. Sed id quidem recte obſervarunt, duo eſſe figurarum genera, unum, quas verborum figuras, alterum, quas ſententiarum vocant. Quamquam quid inter utrasque intereſſet, non plane aperuerunt. Figurae verborum, noſtra quidem ſententia, ſunt quaedam conformationes orationis, quibus ea, quae materia eſt enunciationum, certam ad animi ſenſum vim accipit; figurae ſententiarum, quibus forma enunciationum accommodate ad animi ſenſum mutatur. Utrumque genus in quosdam locos videtur deſcribi poſſe, ita ut, quidquid usquam ſit figurarum, modo vere figurae ſint, ad aliquem ex his locis referri debeat.

Atque in verborum figuris primo copia ſpectatur, qua aliquid enunciamus. Ea talis eſt, ut aut in iisdem vocabulis, quibus aliqua res deſignatur, ſeſe contineat, aut plura adiungat, aut omnia, ex quibus conſtat ea res, explicet. Hae figurae ſunt anadiploſis, pleonaſmus, periphraſis. Anadiploſis,

τῷ δ' ἐγὼ ἀντίος εἶμι, καὶ εἰ πυρὶ χεῖρας ἔοικεν,
εἰ πυρὶ χεῖρας ἔοικε, μένος δ' αἴθωνι σιδήρῳ.

Et quaecumque exſtant ſimiles formae, ſive ſtatim repetito verbo, ſive aliis interiectis. Pleonaſmus, *ποσὶ βαίνειν*, *ἐν ὀφθαλμοῖς ἰδέσθαι*. Periphraſis,

πατρὸς ἐμοῖο πατήρ.

Deinde aliae figurae ad veritatem rei pertinent. Harum prima, quae *λιτότης* vocatur, aliquid negat, ſed ita, ut plus etiam affirmet, veluti quum non contemnendus dicitur, qui faciendus eſt plurimi. Secunda eſt ironia, quae ita affirmat aliquid, id ut potius neget. *P. Clodii mortem aequo animo nemo ferre poteſt:* et quae ſequuntur. Tertia repugnantibus utitur, quae quum ſe invicem tollere videantur, non plane tamen tollunt. Haec vocatur oxymorum:

> ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα.
> νᾶες ἄναες.

Ad eamdem formam etiam ſarcaſmus pertinet, qui coniunctione repugnantium quidem, ſed verorum tamen praedicatorum continetur.

Porro nexus quoque verborum ſuas habet figuras, Copulantur enim verba aut ſic, ut ſingula per ſe conſtent, quae figura dicitur ſynathroeſmus:

> ϛεναγμός, ἄτη, θάνατος, αἰσχύνη:
> Ἕκτορα δ' ἐκ βελέων ὕπαγεν Ζεύς, ἔκ τε κονίης,
> ἔκ τ' ἀνδροκτασίης, ἔκ θ' αἵματος, ἔκ τε κυδοιμȣ̃;

aut ut aliud ex alio pendeat, quae epizeuxis eſt,

> *viderat hanc, viſamque cupit, potiturque cupita:*

eoque pertinet etiam climax; aut ita denique ut coniunctione ſimul et diſtinctione ſingulorum totum quiddam efficiatur, quae figura partitio eſt: *hoc et ratio doctis, et neceſſitas barbaris, et mos gentibus, et feris natura ipſa praeſcripſit.*

Poſtremo conſideranda eſt ratio, quae rebus cum animi cogitatione ſenſuque intercedit. Ea ratio continetur notatione perſonarum. Nulla enim res eſt, quin pro diverſitate modi, quo cogitatur, primae, ſecundae, tertiae perſonae eſſe poſſit. Ac quoniam nihil omnino, niſi perſonae notatione praeditum, cogitamus, ſi quae ſunt in hoc genere figurae, eas permutatione perſonarum cenſeri neceſſe eſt. Aliter enim omnis perſonarum notatio figura foret. Iudicanda vero eſt harum ratio figurarum ex eo perſonarum diſcrimine, quod in quaque oratione fundamenti loco conſtitutum eſt. Id huiusmodi eſt, ut prima ſit oratoris perſona; ſecunda eius, quem alloquitur; tertia rei, de qua loquitur. Itaque tribus modis perſonae permutari inter ſe poſſunt. Namque aut ſecunda perſona pro prima vel tertia ponitur, quum orator ſe ipſum vel rem, de qua ſermo eſt, alloquitur, quod genus dicitur apoſtrophe: aut tertia perſona primae vel ſecundae locum tenet, quum orator vel de ſe vel de eo, qui-

cum loquitur, tamquam de re, quae argumentum ſit orationis, exponit, quod per riſum vel in indignatione fieri ſolet: aut per primam perſonam ſecunda vel tertia indicatur, quum orator aut eum, quicum loquitur, aut rem, de qua explicat, loquentem introducit, quod genus nomen habet prosopopoeiae. Duo huius praeclara exempla in prima Catilinaria ſunt cap. VII. et XI.

Sequuntur figurae ſententiarum, quas vocant. Harum naturam ſupra diximus in eo poſitam eſſe, quod formam enunciationum accommodate ad animi ſenſum mutent. Nam quum nulla cogitari poſſit enunciatio, quin quasdam habeat formas ex iis, quas logicas philoſophi vocant, figurae, quae ſunt in hoc genere, iſtarum permutatione formarum cenſentur.

Ac primo enunciationes omnes, quod ad materiam earum attinet, vel ſingulares ſunt, vel particulares, vel generales. Harum formae ita inter ſe permutantur, ut vel particularis ſingularem, vel ſingularis particularem, vel generalis ſingularem pariter ac particularem deſignet. Itaque prima in his ea figura eſt, quae comparatio vocatur. Haec enim quum plurium rerum ſimilitudinem et communitatem contineat, uni tamen rei cognoſcendae inſervit:

λύκος γὰρ ὥστ' ὠμόφρων,
ἄσαντος ἐκ ματρός ἐστι θυμός.

Secunda forma, quae ſingularis eſt particularem enunciationem notans, exemplum dicitur. Nimirum exemplum, ſi figura eſt, anguſtiore quodam ſignificatu accipitur: quippe e multis rebus, quarum conditionem indicare volumus, una tantum nominatim affertur, nulla reliquarum mentione facta:

ἢ γὰρ ξυνεισβὰς πλοῖον εὐσεβὴς ἀνὴρ
ναύτησι θερμοῖς, καὶ πανουργίᾳ τινί,
ὄλωλεν ἀνδρῶν ξὺν θεοπτύστῳ γένει.
ἢ ξὺν πολίταις ἀνδράσιν, δίκαιος ὤν,
ἐχθροξένοις τε καὶ θεῶν ἀμνήμοσιν,
ταυτοῦ κυρήσας ἐνδίκως ἀγρεύματος,
πληγεὶς θεοῦ μάστιγι παγκοίνῳ 'δάμη.

Tertia forma eſt, quae gnome dicitur. Ea ſic uſurpatur, ut, quum nominentur generalia, intelligi ſingularia debeant. Vt apud Aeſchylum Robori Vulcanum adhortanti, ut vincula Prometheo iniiciat, ita reſpondet Vulcanus:

τὸ ξυγγενές τοι δεινόν, ἥ θ' ὁμιλία.

Sequuntur figurae ad qualitatem enunciationum, quam logici vocant, pertinentes. Hae tales ſunt, ut aut non dicendo dicamus aliquid, aut dicendo faciamus, ut ad formam totius orationis aliquid pro non dicto ſit, aut ita denique aliquid dicamus, ut, quum id deinde veluti pro indicto habuerimus, aliud eius loco inferri poſſit. Prima ex his figura eſt ea, qua non dicendo aliquid dicimus. Ea eſt ellipſis:

quos ego.
ὀυκ εἰς ὄλεθρον;

Eodemque pertinet anacoluthon:

μητέρα δ', εἴ οἱ θυμὸς ἐφορμᾶται γαμέεσθαι,
ἂψ ἴτω ἐς μέγαρον πατρὸς μέγα δυναμένοιο.

Secunda figura eſt, qua dicimus aliquid ita, ut ad formam totius orationis pro indicto ſit. Ea vero parentheſis eſt. Haec enim ſi omittitur, nihil deeſſe videbitur orationi, quia ad conſtructionem plane non pertinet parentheſis. Tertia denique figura eſt, qua aliquid pro indicto habeudum ſignificamus, addita quaſi per parentheſin alia re, quae priorem iſtam tollat. *Vivit? immo etiam in ſenatum venit.* Clariora etiam huiusmodi exempla ſunt, ut, *bona, immo optima cauſſa.*

Eſt porro aliud genus figurarum, quo ratio coniunctionis rerum inter ſeſe per formarum orationis permutationem indicatur. In his prima figura eſt, quae rem ex nulla conditione pendentem per conditionem aliquam ſignificat: *ſi quid eſt in me ing rii, aut ſi qua exercitatio dicendi.* Secunda figura eſt, qua res ex aliqua conditione ſuſpenſa ſine conditionis ſignificatione enunciatur:

negat quis, nego: ait, aio.

Tertia figura antithesis est, cuius haec est ratio, ut alio posito aliud opponatur: *ex hac enim parte pudor pugnat, illinc petulantia; hinc pudicitia; illinc stuprum; hinc fides, illinc fraudatio; hinc pietas, illinc scelus; hinc constantia, illinc furor; hinc honestas, illinc turpitudo; hinc continentia, illinc libido:* et quae sequuntur, aliter paullo conformata.

Postremum genus earum est figurarum, quae ad modum spectant quo enunciationes ad animi sensum referuntur. In his figuris primum locum tenet interrogatio. Sed non omnis interrogatio figura est, verum ea tantum, qua res, quae vel est certa, vel sumitur esse, per interrogationem denotatur. Interrogatio enim dubitationis est significatio. *Quis te ex hac tanta frequentia, et tot tuis amicis ac necessariis salutavit?*

Negat quis? nego: ait? aio.

Neque enim interrogatio pro conditione ponitur, sed videtur tantum ita poni, quia etiam sic dici potest: *si quis negat, nego.* At proprie per interrogationem non hoc, sed illud indicabatur: *sumo aliquem negare: tum ipse nego.* Secunda figura est exclamatio, qua aliquid, quod incertum est, quia non nisi sensu cuiusque aestimari potest, ut certum atque indubitatum enunciamus: *o tempora, o mores.*

o genus infelix humanum, talia divis
quum tribuit facta, atque iras adiunxit acerbas;
quantos tum gemitus ipsi sibi; quantaque nobis
vulnera, quas lacrumas peperere minoribus nostris.

Vltima denique figura est ea, qua aliquid ita dicimus, ut id propter ipsam orationis conformationem ab omnibus accipi probarique debeat. Haec vero figura usu continetur noti vel celebrati dicti, quod ad nostram caussam transferimus:

o Tite, si quid ego adiuro, curamve levasso,
ecquid erit praemi?

Ad hoc genus pertinent etiam proverbia, sed ita plerumque, ut simul aliam figuram, quae gnome est complectantur.

Quae hactenus de figuris dicta ſunt, nihil eſſe aliud volui, niſi brevem huius loci adumbrationem, ex qua perſpici poſſet, ad quod genus quaeque figura, quae quidem vere figura eſſet, referri deberet. Facile enim intelligi poteſt, in tanto, qui ab rhetoricis inventus eſt, figurarum numero multas eſſe, quae ad unum idemque genus pertineant, multas, quae e diverſis generibus compoſitae ſint, multas denique, quae ne ſint quidem omnino figurae. Sed aperiendum eſt nunc de eo, quid ſit, quo proſa oratio et poeſis in uſu figurarum differant. Ac figurarum haec univerſe vis eſt, ut orationem alacriorem reddant. Quare quum fere nulla ſit figura, quin pariter in poeſi atque in proſa oratione uſurpetur, alacritas illa vigorque, quem dictioni addunt figurae, pro diverſo poeſeos et proſae orationis fine diverſam vim habebit. Nam in proſa oratione id, quod praeter verborum ſignificationem figurae indicant, ad cognitionem, in poeſi ad animi oblectationem accommodatum erit. Itaque eadem figura ſi in poeticis cogitationibus, in poetica dictione eſt, animi ſenſum; ſi in ſententia et oratione proſa, cognitionem alacritate dictionis adiuvabit atque augebit. Vtar exemplo ſynathroeſmi. Illa de Oedipo,

στεναγμός, ἄτη, θάνατος, αἰσχύνη, κακῶν
ὅσ' ἐστὶ πάντων ὀνόματ', οὐδέν ἐστ' ἀπόν,

vel quae ipſe dicit,

ὦ γάμοι, γάμοι,
ἐφύσαθ' ἡμᾶς, καὶ φυτεύσαντες πάλιν
ἀνεῖτε ταὐτὸν σπέρμα, κἀπεδείξατε
πατέρας, ἀδελφοὺς, παῖδας, αἷμ' ἐμφύλιον,
νύμφας, γυναῖκας, μητέρας τε, χὠπόσα
αἴσχιστ' ἐν ἀνθρώποισιν ἔργα γίγνεται:

haec igitur figura eſt oratoria, non poetica, quia unice ad id ſpectat, ut multarum rerum commemoratione malorum atrocitas magis intelligi comprehendique poſſit. Id enim agit Oedipus, ut rem explicet atque demonſtret. Aliter illud:

ἂμ φόνον, ἂν νέκυας, διά τ' ἔντεα καὶ μέλαν αἷμα.

Non eſt in hoc verſu aliquod perſuadendi ſtudium expreſſum, ſed animus poetae, pugnae contemplatione abreptus, cumulat ea quae ſenſum maxime tangant, et ex quibus illa, quae reticet, coniectando praecipere mens queat. Clarius etiam diverſitas proſae orationis et poeſeos, quae eſt in figuris, perſpici ex eo poteſt, quod figurae quaedam in poeſi, a qua perſuadendi ſtudium abeſt, aliam atque in proſa oratione conſtructionem admittunt. Vt ſynathroeſmus in proſa oratione aequabilitalem ſtructurae exigit, quo clarius pateat perſuadendi cupiditas: cuiusmodi eſt illud modo commemoratum,

ςεναγμός, ἄτη, θάνατος, αἰσχύνη.

In poeſi vero non ſolum haec forma, expers illa quidem perſuadendi conatu, uſurpatur, ut in hoc,

λάζετο δ' ἔγχος,
βριθύ, μέγα, ςιβαρόν,

ſed etiam aliae liberiores et aperte ad animi luſum atque oblectationem accommodatae:

ἑκατογκάρηνον πρὸς βίαν χειρȣ́μενον
Τυφῶνα θȣ̃ρον.

Haec ſynathroeſmi forma neque cum ea figura, quam partitionem appellavimus permutari poteſt, quia haec rei deſcriptionem partibus factis exhaurit, ut in hoc.

εἰ δ' ȣ̃ν τις ἀκτὶς ἡλίȣ νιν ἱςορεῖ
χλωρόν τε καὶ βλέποντα,

quod non eſt in hoc, ἑκατογκάρηνόν τε καὶ θȣ̃ρον, ita ut, qui ſic diceret, inepte diceret; neque una adiecta copula ſic poteſt conformari, ἑκατογκάρηνον καὶ θȣ̃ρον, quia haec forma non modo figura eſt nulla, ſed etiam ſoli cognitioni inſervit, id quod hic abeſſe debet. Quod ſi etiam copula iteratur, contrario modo ſe res habet, quia in ipſa repetitione copulae alia figura, anadiploſin dico, ineſt:

αἱ δὲ μετ' αὐτȣ́ς,
Κῆρες κυάνεαι, λευκȣ̀ς ἀραβεῦσαι ὀδόντας,
δεινωποί, βλοσυροί τε, δαφοινοί τ', ἄπλητοί τε.

Quare diligenter caverunt Graeci poetae, ne duo epitheta, quae quidem nihil nisi ornarent orationem, copulae auxilio coniungerent. Bene enim intelligebant, hanc rationem non poeseos, sed prosae orationis propriam esse. Quo certius de hac re constet, exempla quaedam Aeschyli, quae in contrariam partem afferri possunt, corrupta esse ostendam. Horum duo iam alibi emendavi, unum, quod est in septem ad Thebas v. 316. in observationibus criticis p. 46. ubi pro verbis languidissimis,

ἀνδρολέτειραν
καὶ τὰν ῥίψοπλον ἄταν,

ita scribendum esse docui,

ἀνδρολέτειραν
ἄταν, ῥίψοπλον ἄταν:

alterum, quod est in extremis Choephoris, alio loco, ubi in his,

παιδόβοροι μὲν πρῶτον ὑπῆρξαν
μόχθοι τάλανές τε Θυέστου,

verba τὲ Θυέστου, ut manifeste ex interpretatione orta, omittenda censui. Sed alios nunc locos addam. Igitur in Prometheo v. 403. ubi recentiores critici ediderunt,

πρόπασα δ' ἤδη στονόεν
λέλακε χώρα,
μεγαλοσχήμονα κἀρχαι-
οπρεπῆ στένουσα τὰν σὰν
ξυνομαιμόνων τε τίμαν,

quis non sentiat quam languide et frigide addita sit copula? Sed bene est. Nam aliter Aeschylum scripsisse non solum lectio librorum μεγαλοσχήμονά τ' ἀρχαιοπρεπῆ, sed etiam verba, quae sunt in stropha, λειβομένα et ἔτεγξα, quorum alterum iniuria eiecerunt, alterum mutarunt critici, clare demonstrant. Accedit quod in plurimis libris non στένουσα est, sed στένουσι. Quare, ut brevi comprehendam, tantum abest, ut in stropha aliquid eiiciendum sit, ut in antistropha id, quod verbo illi male eiecto respondit, exciderit. Itaque servata librorum lectione, copula ab epitheto ad verbum transferetur, hoc modo:

μεγαλοσχήμονά τ' ἀρχαιοπρεπῆ
* * * σένυσι τὰν σὰν
ξυνομαιμόνων τε τίμαν.

Credibile eſt nomen populi cuiuspiam interiiſſe: quamquam ne σένυσα quidem damnandum eſt, ſi quidem non gentis nomen, ſed verbum ad χώρα pertinens excidit. Paullo poſt ſimilis locus eſt de Atlante,

ὃς αἰὲν ὑπέροχον σθένος
κραταιὸν ὀυράνιόν τε πόλον
νώτοις ὑποστενάζει.

In quibus verbis non modo haec, κραταιὸν ὀυράνιόν τε πόλον, merito diſplicebunt, ſed reliqua etiam omnia quo pacto vel conſtruenda ſint, vel intelligi queant, haud facile quisquam explicaverit. Neque enim dubitari poteſt, quin haec ita corrupta ſint, ut ſine librorum novis auxiliis vix queant ſanari. Equidem ne in loco ſaepius fruſtra tentato nimium tribuere coniecturis videar, non tam emendare eum, quam emendandi viam oſtendere conabor. Atque illud primum facile perſuaſero iis, qui tragicorum lectione exercitati ſunt, verba ὑπέροχον σθένος, quum ſequantur haec ὀυράνιόν τε πόλον, de Atlantis robore, non de pondere caeli eſſe intelligenda. Quo magis nomine aliquo, vel etiam verbo, opus eſt, quod et regat verba iſta, et aliquo modo ad ipſum Atlantem ſpectare indicet. Eius verbi ſedem ut in nomine κραταιὸν quaerendam arbitremur, duobus adducimur, iisque non levibus argumentis. Nam et metrum (carmen enim antiſtrophicum eſt) vocem illam corruptam eſſe arguit, et, ſi aliud vocabulum reponi poſſit, copulae uſus, qui nunc ineptus eſt, reprehenſione caruerit. Atque haec ipſa copula ſuſpicionem oblitterati alicuius participii, quam univerſa huius loci ratio excitat, magnopere videtur confirmare, ſiquidem Aeſchylus, ut ad Vigerum p. 753. docui, copulam inferre poſt participium conſuevit. Certi quidem nihil in tanta loci corruptione afferri poteſt, ſed litterarum veſtigia ſequentibus videndum erit, ne hic lateat participium verbi καρταίνειν, quod ex Heſychio in lexica receptum, ſed nondum in

quoquam alio ſcriptore repertum eſt. Illud certe crediderim, ſi omnino iſtud verbum vitio caret, explicationem κρατεῖν, quam Heſychius et Favorinus adſcripſerunt, ut a forma verbi alienam, corruptam eſſe, et in κρατύνειν mutari debere. Vtcumque eſt, (dabitur enim haec venia, ut certe in exemplum emendationis iſto participio utamur) hanc propemodum loci iſtius formam fuiſſe probabile eſt.

Ἄτλανθ᾽, ὃς αἰὲν ὑπέροχον σθένος
καρταίνων, οὐράνιόν τε πόλον
νώτοις ὑποστεγάζει.

Alia exempla in Choephoris exſtant, quorum unum, quod erat in v. 389. in editione Glaſguenſi noviſſima ſublatum eſt. Sed reſtant tres alii loci. V. 587.

πτηνά τε καὶ πεδοβά-
μονα κἀνεμοέντων
αἰγίδων φράσαι κότον.

Vbi quis adeo erit invenuſtus, qui vel verbo monitus copulas iſtas ferri poſſe ſibi perſuadeat? Sed hic quidem locus emendationis nullam habet difficultatem. Scribendum ita:

πτᾶνα δὲ καὶ πεδοβάμον᾽ ἀπ᾽ ἀνεμοέντων
αἰγίδων φράσαι κότον.

Hic καὶ non copula eſt, ſed ad verbum pertinet, ἀπ᾽ ἀνεμοέντων autem hoc facilior eſt correctio, quia in codice Guelferbytano ita ſcriptum eſt: πεδοβάμον᾽ ἀκ᾽ ἀνεμοέντων. Sequitur hic locus v. 722.

νῦν γὰρ ἀκμάζει Πειθὼ δολία
ξυγκαταβῆναι, χθόνιον δ᾽ Ἑρμῆν
καὶ τὸν νύχιον τοῖσδ᾽ ἐφοδεῦσαι
ξιφοδηλήτοισιν ἀγῶσιν.

Nihil profecto frigidius potuit neque languidius dici, quam χθόνιον Ἑρμῆν καὶ τὸν νύχιον. At adeo manifeſta hic ſunt interpretationum indicia, ut ne dubitari quidem poſſe putem, quin ita ſcripſerit Aeſchylus:

νῦν γὰρ ἀκμάζει Πειθὼ δολίαν
ξυγκαταβῆναι, νύχιόν θ' Ἑρμῆν
τᾶσδ' ἐφοδεῦσαι
ξιφοδηλήτοισιν ἀγῶσιν.

Νύχιος enim idem eſt, quod magis uſitatum χθόνιος, ut ἐννυχίων pro χθονίων, et ἔννυχον ᾅδαν pro χθόνιον dixit Sophocles Oed. Col. 1556. Trach. 501. Porro meſodus eſt in Choephoris haec v. 802.

τόδε καλῶς κτάμενον, ὦ
μέγα ναίων ςόμιον εὖ
δὸς ἀνιδεῖν δόμον ἀνδρός,
καί νιν ἐλευθερίως
λαμπρῶς τ' ἰδεῖν φιλίοις
ὄμμασιν, δνοφερᾶς
καλύπτρας.

In his non ſolum inſolens verbum ἀνιδεῖν, praeſertim ſequente ſtatim ἰδεῖν, omninoque nexus verborum, ſed etiam illa, ἐλευθερίως λαμπρῶς τε, quae ſatis manifeſtam proſae orationis ſpeciem habent, lectori creant moleſtiam. Τὲ quidem in duabus veterrimis editionibus et codice Guelferbytano abeſt. Sed amplius progredi debet emendatio. Nam utrumque adverbium, et ἐλευθερίως et λαμπρῶς, interpretatio eſt alius adverbii, ἀνέδην, quod ſcripturae depravatione mutatum fuit in ἀνιδεῖν. Argumenta huic coniecturae ſatis luculenta tum Suidas et Favorinus, tum Euſtathius ad Homerum p. 168, 36. ſuppeditant. Quanto iam omnia non modo facilius, ſed etiam elegantius procedunt:

τόδε καλῶς κτάμενον, ὦ μέγα ναίων
ςόμιον, εὖ δὸς ἀνέδην δόμον ἀνδρὸς
καί νιν ἰδεῖν φιλίοις
ὄμμασιν ἐκ δνοφερᾶς καλύπτρας.

DE DIFFERENTIA PROSAE ET POETICAE ORATIONIS DISPVTATIO

PARS II.

QVA

ORATIONEM ADITIALEM

IN

DIEM XII. MARTII A. cIↄIↄCCCIII.

H. L. Q. C.

INDICIT

GODOFREDVS HERMANNVS

ELOQ. PROF. ORD. DES. COLL. MIN. PRINCIP. SODALIS

LIPSIAE,

EX OFFICINA KLAVBARTHIA.

De eloquutione.

Denique ad eloquutionem adgredimur. Nam quum orationis haec ſit natura, ut cogitata vocis auxilio ſignificentur, non ſolum ea ſunt in vocibus conſideranda, quae hominum arbitrio uſuque ad cogitatorum rationem indicandam conſtituta ſunt, (nam haec etiam in alio ſignorum genere locum habitura eſſent) ſed illa etiam reſpicere convenit, quae propria ſunt vocis, neque ad argumentum et materiam cogitationum, ſed ad vim ſpectant modumque, quo ad animi ſenſum accipiantur. Tanta enim inter cogitationes eſt vocemque neceſſitudo, ut non modo in ſermonibus, quos audimus, convenientiam quamdam vocis et ſententiarum requiramus, ſed etiam in iis, quae tacite legendo cognoſcimus, ſi quid occurrat, quod ad vocis ſonum in pronunciando aut ingratum eſſet aut inſigniter ſuave futurum, ſtatim aut offendamur, aut maiorem in modum delectemur. Sunt autem hae vocis conformationes, quas eloquutionis nomine comprehendimus, quatuor generum. Primum genus pro ipſa ſonorum natura conſtituitur: ſecundum in modulatione vocis poſitum eſt: tertium numeros complectitur: quartum denique ad aſſae vocis et concentus diſcrimen ſpectat.

Ac primo, quod ad ipſam vocum naturam attinet, eius duae ſunt formae, una, quae cantus vocatur, altera, quae expers

cantu eſt. Harum ſive quis diverſam ad animos vim, ſive eam, quae ipſarum eſt conditio, ſpectet, cantum fateatur neceſſe eſt ad poeſin, vocem, quae ſine cantu eſt ad proſam orationem referendam eſſe. Apertum eſt enim, ſine cantu eos loqui, qui cognoſci aliquid ab aliis volunt; cantum autem ea eſſe vi praeditum, ut unice ad ſuavitatem atque oblectationem factus videatur. Quin etiam ipſa vocis, quae eſt ſine cantu, et eius, quae cantus dicitur, diverſitas, qui ſit utriusque finis, clare indicat. Nam, ſi quidem ego aliquid in hac re video, vocis, quae non habet cantum, ea eſt ratio, ut ſonos confuſius, neque accurato et aequabili aeris pulſu diſtinctos proferat. Quare quae ſic pronunciantur, in his ſatis habemus, ſi illa vocum diſcrimina notari poſſunt, quae ad vocabulorum ſignificationem et vim percipiendam audiri atque diſcerni neceſſe eſt. Id vero eſt eius orationis, quae ad cognitionem compoſita eſt: quae quia nihil curat aliud, niſi ut notitiae rerum animo comprehendi queant, omnem vim ſuam in eo expromit, ut has quam efficaciſſime mentibus inſinuet. Aliter ſe res habet in cantu. Hic quoniam voces edit aequabili aeris pulſu diſcretas, non tam ad id, quod vocibus ſignificatur, animum ſubigit attendere, quam puritatem earum et diſcriminata certis proportionibus intervalla obſervare. Itaque, ut ipſa natura ad ſuavitatem factus, totus ad animi oblectationem adhibetur. Vnde proprius eſt poeſeos. Sed eſt hic nobis ad duas quaeſtiones reſpondendum. Nam etiamſi haud temere quisquam dubitabit, quin cantus ad poeſin, vox cantu expers ad proſam orationem pertineat, erunt tamen fortaſſe, qui id uſui magis et conſuetudini, quam neceſſitati cuidam tribuendum eſſe exiſtiment. Hi igitur neque cur proſa oratio ſemper et ubique cantum adſpernari, neque cur poeſis non eſſe ſine cantu debeat, intelligere ſeſe fatebuntur. De utraque re nos aliter ſentimus. Atque a proſa quidem oratione cantum abeſſe debere hoc facilius vicerimus, quod id vel ſuus quemque ſenſus docet. Cantus enim non eſt naturalis vox, ſed arte compoſita, neque ad res ſignificandas, ſed ad pulcritudinem conformata, neque ad negotia vitamque apta, ſed in luſu poſita. Quare qui cantu uteretur ad hunc finem,

ut cogitata ſua aliis nota redderet, is non ſolum alienum adhiberet adminiculum, quippe quod a cognitione rerum ad ſenſum pulcritudinis avocaret animos, ſed etiam ſuo ipſius conſilio repugnaret, qui rem ſeriam in ludum, veritatem in oblectationem, vitae negotia in otioſam contemplationem verteret. Similis eſt poeſeos ſine cantu recitatae ratio. Quamquam enim, ſi ſententiae, ſi dictio ſatis ad pulcritudinem elaboratae ſunt, cantus videtur omitti poſſe, praeſertim quum etiam in iis carminibus, quae tacite legimus, abſit: eſt tamen quaedam non levis cauſſa, quare eum in carminum recitatione neceſſarium iudicemus. Etenim in pulcris artibus omnia, quae carent pulcritudine, quum eam admittant, non ſolum non augent vim effectumque artium, ſed, quia pulcritudo deſideratur, turbant eum atque impediunt. Itaque quemadmodum poeſis, a qua metrum abeſt, poeſis quidem eſt, ſed minus perfecta, quia pulcritudinem ſententiarum dictionisque detractio pulcritudinis numerorum laedit, ita cantu omiſſo offenſionem facit hoc, quod, quum caetera ſint ad pulcritudinis ſenſum conformata, ſola vox a fine poeſeos recedat, et cognitionem magis quam voluptatem curare videatur. Hic quoque optima ad veritatem dux natura eſt. Vna enim cum cantu orta poeſis, cantoresque dicti primitus, qui poſtea, diviſis artium officiis, discriminatim poetae vocabantur.

Secundo loco in iis rebus, quibus proſa eloquutio a poetica differt, modulationem vocis poſuimus. Ea appellatione ſic utimur, ut comparationem ſyllabarum in quovis vocabulo, quam Graeci vocant prosodiam, intelligamus. Atque huius duae ſunt formae. Nam in pronunciandis vocabulis aut ſolam ſyllabarum menſuram notamus, aut praeter menſurae ſignificationem etiam accentum adiicimus. Vtra harum ſit formarum ad poeſin, utra ad proſam orationem accommodata, non poteſt obſcurum eſſe. Accentus enim non modo hanc vim atque hunc uſum habet, ut ſignificationes vocabulorum diſcernat, et, qua quidque poteſtate dicatur, indicet, ſed etiam tali temperamento cum menſura confunditur, ut ſeveritatem menſurae atque accuratam proportio-

nem minuat. Itaque quum ex una parte ad cognitionem rerum atque intelligentiam ſpectet, ex altera parte autem pulcritudine illa, quae in menſurarum aptis comparationibus eſt, careat, proſae orationis, non poeſeos eſt. Menſura vero non ſolum quod accentu, qui verborum ſignificationis demonſtratio eſt, caret, ſed etiam quia durationem ſonorum certis proportionibus indicat, a cognitione eorum, quae verbis denotantur, ad ipſam vocis conſiderationem, et contemplationem pulcritudinis, quae eſt in iuſta temporis dimenſione, animos avocat. Inde propria poeſeos ea pronunciatio eſt, quae menſuram neglecto accentu exprimit. Confirmantur ea, quae diximus, experientia exemplisque linguarum. Ac Graecos quidem Latinosque in proſa oratione accentum, in poeſi ſolam menſuram ſequutos conſtat. Quorum de Latinis certior foret clariorque disputatio, niſi in perpaucis tantum vocabulis accentus, quo in communi ſermone utebantur, vel e grammaticorum teſtimoniis notus eſſet, vel probabili coniectura poſſet exputari. Vt *exinde*, de quo Servii habemus auctoritatatem, et infinitivi praeteritorum activorum, qui contractionem admittunt, ut *amaviſſe*, quorum accentum e contractione divinare licet. In Graeca vero lingua certa res eſt: quae ſimulatque in duas formas diviſa eſt, poeticam et proſam, proſa accentum conſervavit, poetica plane reiecit. Antiquiſſimis enim temporibus, nondum illo diſcrimine conſtituto, accentus etiam in poeſi aliquam dominationem habebat: quod in Homero et Heſiodo plurimis poteſt et luculentiſſimis documentis cognoſci. Inde vero multae verborum conformationes, in quibus menſura propter accentum neglecta eſſet, deinde ut legitimae manſerunt atque in epicum ſermonem receptae ſunt. De his in libro primo de metris poetarum Graecorum et Romanorum explicatum eſt. Eadem, quae tum fuit Graecae linguae ratio, nunc Germanicae eſt. Sequimur enim fere accentum etiam in poeſi: ſed veniet aliquando, ſi recte auguror, tempus, quum certior menſura negligere accentum, et poeticam quamdam pronunciationem conſtituere docebit. Initia certe huius rei quaedam videre iam nunc licet, ut apud Klopſtockium,

weiſst du auch, Gleim, noch, wie, o undurſtigſter
von allen Sängern:

quod ineptus foret, qui ob neglectum accentum reprehenderet.

Tertia proſae et poeticae eloquutionis differentia poſita eſt in numeris. Atque hoc quidem in promptu eſt, neque indiget demonſtrationis, metrum poeſeos eſſe, numerum metro ſolutum proſae orationis. Sed quid ſit, quo metrum ab oratoriis numeris differat, nondum quisquam ex tot tamque praeclaris rhetoricae artis doctoribus ſatis videtur explanaſſe. Nam quae e Graecis Ariſtoteles, Demetrius, Dionyſius Halicarnaſſenſis, Longinus, aliique, ex Romanis autem inprimis Cicero et Quinctilianus de hac re disputarunt, iis vereor ne perturbaverint magis hunc locum, quam expediverint. Depromam quaedam ex his. Atque Ariſtoteles ita de numero oratorio ſcribit: *τὸ δὲ σχῆμα τῆς λέξεως δεῖ μήτε ἔμμετρον εἶναι, μήτε ἄῤῥυθμον· τὸ μὲν γὰρ ἀπίθανον· πεπλάσθαι γὰρ δοκεῖ, καὶ ἅμα καὶ ἐξίστησι· προσέχειν γὰρ ποιεῖ τῷ ὁμοίῳ πότε πάλιν ἥξει· τὸ δὲ ἄῤῥυθμον ἀπέραντον. δεῖ δὲ πεπεράνθαι μέν, μὴ μέτρῳ δέ· ἀηδὲς γὰρ καὶ ἄγνωστον τὸ ἄπειρον. περαίνεται δὲ ἀριθμῷ πάντα· ὁ δὲ τοῦ σχήματος τής λέξεως ἀριθμὸς ῥυθμός ἐστιν, οὗ καὶ τὰ μέτρα τμητά. διὸ ῥυθμὸν δεῖ ἔχειν τὸν λόγον, μέτρον δὲ μή· ποίημα γὰρ ἔσται· ῥυθμὸν δὲ μὴ ἀκριβῶς· τοῦτο δὲ ἔσται, ἐὰν μέχρι τοῦ ᾖ.* Apertum eſt, alia in his falſa, alia ambigua eſſe. Ac falſum eſt, quod metrum dicit illum eſſe numerum, qui recurrat. Hoc enim ut fiat in verſibus heroicis, in anapaeſtis, in iambis, in carminibus antiſtrophicis, at num etiam in iis metris, quae vocantur *ἀπολελυμένα*? In quibus quum verſus omnes inter ſe ſint diſſimillimi, omnique repetitione numerorum deſtituti, oratorios exiſtimare hos numeros, ex Ariſtotelis quidem ſententia, non poeticos oportebit. Deinde quam hoc eſt ambiguum, quod numeros oratorios eſſe quidem numeros, verum non plane, ſed quadamtenus contendit. Id quidem ut velit intelligi, nusquam ſignificavit. Mox vero alio modo ſibi repugnat, ubi quum heroicos numeros, et iambicos, et trochaicos in proſa oratione improbaſſet, ita ſcribit: *οἱ μὲν οὖν ἄλλοι διά τε τὰ εἰρημένα ἀφετέον, καὶ*

διότι μετρικοί. ὁ δὲ παιὰν ληπτέος· ἀπὸ μόνȣ γὰρ ȣ̓κ ἔϛι μέτρον τῶν ῥηθέντων· ὥϛε μάλιϛα λανθάνειν. Atqui, ut paeonici neque ſint dactylici, neque iambici, neque trochaici numeri, metrum tamen conſtituent, et quidem notiſſimum et uſitatiſſimum, atque ex iis metris, quae continua perpetuitate iterari ſolent. Quare Demoſthenis illud, τοῖς θεοῖς εὔχομαι πᾶσι καὶ πάσαις, comparatum eſt a Dionyſio Halicarnaſſenſi p. 238. cum hoc verſu,

Κρησίοις ἐν ῥυθμοῖς παῖδα μελψώμεθα.

Ita hic verſus legendus videtur, non,

Κρησίοις ἐν ῥυθμοῖς παῖδα μέλψωμεν.

Addit enim Dionyſius, ἔξω γὰρ τȣ̃ τελευταίȣ ποδός, τά γε ἄλλα ἐν πᾶσιν ἴσα ὥρισαι. Itaque ſi nota et uſitata metra in proſa oratione vitanda ſunt, laudatiſſimus ille Demoſthenis locus non minus reprehendi debebit, ac ſi verſum heroicum admiſiſſet. Fortaſſe tamen Ariſtoteles non voluit pedem paeonem primum vel quartum conſtanter ſervari, ut eſt in exemplis, quibus utitur,

χρυσεοκόμα ἕκατε, παῖ Διός,
μετὰ δὲ γᾶν ὕδατά τ' ἠφάνισε νύξ,

ſed mixtos inter ſe, ita ut in eodem membro uterque eſſet, uſurpandos cenſuit. Ita certe mentem eius cepiſſe videtur Demetrius ſect. XXXVIII. XXXIX. qui hoc exemplum e Thucydide affert: ἤρξατο δε τὸ κακὸν ἐξ Αἰθιοπίας. Paullo propius verum acceſſiſſe videtur Longinus: quamquam hic quoque ita perplexe loquitur, ut magis obſcuro quodam ſenſu, quam clara intelligentia rem videatur comprehendiſſe. Demoſthenis locus eſt hic: τȣ̃το τὸ ψήφισμα τὸν τότε τῇ πόλει περιϛάντα κίνδυνον παρελθεῖν ἐποίησεν, ὥϛπερ νέφος. Eum Longinus ſect. XXXIX. dactylicis num... s compoſitum dicit, de qua re nota eſt inepta diſputatio Clarkii ad Iliad. II. 537. Neque enim hoc voluit Longinus, ſolo pede dactylo hunc omnem locum decurrere, ſed regnare in eo et primarium eſſe dactylum, ſi quis non menſuram, ſed pronunciationem accentu temperatam ſpectaret. Quamquam, ſi ultima

verba, ὥπερ νέφος, pro Ionico a maiori, ut videtur, habuit, falſus eſt ſimili errore, ac Dionyſius Halicarnaſſenſis, qui ubique, nulla accentus ratione habita, menſuras ſyllabarum reſpicit. Cuius ad exemplum ſi Thucydidis verba, quae p. 136. affert, ita dimetiri aliquis volet, ἐπαινȣ̃ | σι τὸν προς | θέντα τῷ | νόμῳ τὸν | λόγον τόν | δε, quis hic, obſecro, numerus erit? Neque rectius in hoc genere verſatus eſt Cicero, qui in lib. III. de oratore cap. 47. et 48. quum Ariſtotelis ſententiam commemoraſſet, a paeonico numero exorſum dicit Fannium, *ſi, Quirites, minas illius*, qui quidem in proſa oratione non magis ſunt numeri paeonici, atque hi ſunt heroici, *urbem Romam a principio reges habuere.* Sed Cicero quoque verum ſenſit, modo explicare ſciviſſet. Nam *ego*, inquit, *illud aſſentior Theophraſto, qui putat orationem, quae quidem ſit polita atque facta quodammodo, non adſtricte, ſed remiſſius numeroſam eſſe oportere.* Scilicet non eſt mirum, ſi artis rhetoricae doctores, qui ad accentum non attenderent, proſae orationis numeros a poeticis non potuerunt ſatis accurate diſtinguere. Poeticus numerus hic eſt, qui, neglecto accentu, menſurae quibusdam varietatibus continetur. Huius lex et ratio certis durationibus, certoque ordine ſonorum comprehenſa eſt. Neque is cognitioni, ſed oblectationi inſervit: unde initia, fines, intercapedines non pro verborum atque orationis diſtinctionibus, ſed pro ipſa menſurarum commoda distributione conſtitutas habet. Eaque ratio metrum vocatur. In proſa autem oratione numeri accentu reguntur, qui quum nec tollere plane ſyllabarum menſuram, neque ab ea ipſe tolli poſſit, numeros efficit e duplici numerorum genere, menſura accentuque, conſtantes, in quibus potiorem locum accentus, ſecundarium menſura tenet. Itaque imminuta menſurae ſeveritate, unde oratorium numerum Cicero remiſſiorem, Ariſtoteles ῥυθμὸν μέχρι τȣ̃ vocat, quod de pulcritudine metrici numeri detrahitur, rependit vis accentuum, aucta vocabulorum ſignificationis poteſtate, et eo decurſu verborum inſtituto, qui ad ſententiae intelligentiam eſt potentiſſimus. Quamobrem diſtinctiones non habet alias, niſi quae orationis quoque diviſiones ſunt. Ita iam explicare licebit Lon-

gini de illo Demoſthenis loco ſententiam, in qua etiam Klopſtockius a vero aberravit. Nimirum dactylici ſunt iſti numeri maximam partem, ſi quidem metricorum numerorum nominibus in hoc genere uti licet: τοῦτο τὸ | ψήφισμα | τὸν τότε τῇ | πόλει | περιστάντα | κίνδυνον | παρελθεῖν ἐ|ποίησεν | ὥσπερ | νέφος. Indicabo horum rationem numerorum iis ſignis, quibus in metrica arte utimur, ſed accentu proſae orationis, non metrico, notato:

–́⏑⏑ | –́–⏑ | –́⏑́⏑ –| ⏑́– | ⏑⏑–́⏑ | –́–⏑ | ⏑––́⏑ | –́–⏑ |
–́– | ⏑́⏑

Ita haec, *ſi, Quirites, minas illius*, hunc habent numerum:

–́ | ⏑–́– | ⏑́– | –́–⏑

et haec, *urbem Romam a principio reges habuere*, hunc:

–́– | –́⏑ | ––⏑́⏑– | –́– | ⏑⏑–́⏑

Propemodum intelligi ex his poteſt, quid ſibi velit illud, quod in proſa oratione verba ita collocari vetant, ut aut integri verſus, aut partes certe verſuum naſci videantur. Primum enim hoc non niſi de uſitatiſſimis metris accipiendum eſt, quae quoniam ita ſunt nota, ut neminem lateant, non ſunt propterea vitanda, quia numeri iſti ad proſam orationem non ſint apti, ſed quod ob frequentem in poeſi uſum etiam cogunt auditorem poeſeos recordari. Deinde vero ſic tantum vitioſi ſunt hi numeri, ſi etiam conſentiente accentu poetici ſunt. Nam ſi accentus facit, ut ne audiri quidem metrum, quod in menſura ſyllabarum eſt, poſſit, quemadmodum in iſto Fannii exordio, vel Taciti, aut hoc T. Livii, *facturusne operae pretium ſim*, ita metrum et numeri poetici occultantur, ut vix tenuiſſima eorum veſtigia maneant. Quodſi etiam accentus ad poeticos numeros ducit, ut in illo Ciceronis de oratore I. 10. *inſtaret Academia, quae, quidquid dixiſſes, id teipſum ſcire negaret*, ea negligentia ſcriptoris eſt, non ſatis a poeſeos contagione ſibi caventis. Caeterum uterque nu-

merus ſuas habet leges, non ſane quod ad vim et pulcritudinem attinet, (nam hae utriusque communes ſunt) ſed ſi vocabulorum conditionem, orationis complexiones, uſum denique et conſuetudinem ſpectes. Vt in quibusdam verſibus, maxime in anapaeſticis, nihil offenſionis habent plura contigua verba eiusdem longitudinis et menſurae:

Φροῦδος πρέσβυς, Φροῦδοι παῖδες.

In proſa autem oratione ſi plura verba parem et longitudinem et accentum habentia continuantur, ut haec ipſa Euripidis, intolerabilia ſunt, praeſertim in fine ſententiae. Quare ibi ſi ponuntur, videndum, ut vim quamdam hic numerus habeat, quae non eſt in aliis numeris. Vt in Demoſthenico illo, ὥσπερ νέφος. Id recte obſeruat Longinus nusquam potuiſſe melius, quam in fine, collocari; nec perinde eſſe, utrum ὡς νέφος, vel ὡσπερεὶ νέφος dicatur. Ex his numeris melior certe eſſet hic, ὡσπερεὶ νέφος, quia etiam in antiſpaſtico exitu aliquod robur eſt; multo deterior alter, ὡς νέφος, qui paene ad mollitiem amphibrachi accedit. Sed fortiſſimus omnium is eſt, quo uſus eſt Demoſthenes, ut aſperrimus maximeque praeruptus. Similis fere ratio in verborum complexionibus obtinet, in quibus cavendum, ne vel inter ſe nimis ſint ſimiles, vel membrorum pari conformatione lectorem defatigent. Contra in poeſi haec ſimilitudo numerorum ſive in membris periodorum, ſive in ipſis periodis fere legitima eſt. Porro numeri oratorii lex eſt, ne ultra ſpiritum et latera producatur: eaque lex ad periodos, earumque membra ſpectat. In poeſi eadem ſane, ſed tantum in verſuum longitudine, non etiam in complexionibus verborum, lex eſt. Denique uſus et in oratoriis numeris et in poeticis, non ille quidem temere, ſed ob aliquam virtutem numerorum, certas quasdam conſuetudines ſtabilivit. De qua re in oratoriis numeris perobſcura quaeſtio eſt, maximeque indigens vivae atque in ore hominum verſantis linguae. Certiores poeticorum ſunt numerorum conſuetudines. Hi enim quia multo minorem habent, quam proſae orationis numeri, varietatem, eamque ipſam certa ratione

in quaedam genera divisam, aliquanto facilius poterit, qui aurem lectione poetarum adsuefecerit, usitata ab insolentibus, ea, quae potuerint usurpari, ab iis, quae non potuerint, discernere. Quod qui fecerit, negabit is, puto, huiusmodi versum a quoquam tragico factum:

τᾶς δυστάνου Κολχίδος,

nedum ut reponat usquam. Alia huiusmodi exempla in chori carmine, quod est in Euripidis Oreste v. 310. seqq. reperiuntur. Eiusdem generis quaedam versuum caesurae sunt. Vt in illo Aeschyli,

καὶ μὴν φίλοις ἐλεεινὸς εἰσορᾶν ἐγώ,

etiamsi ita legatur,

καὶ μὴν φίλοις ἐλεινὸς εἰσορᾶν ἐγώ,

erit tamen quod usitatam caesuram esse neglectam mireris. Quanto enim elegantius scripsisset,

καὶ μὴν ἐλεινὸς εἰσορᾶν φίλοις ἐγώ.

Cur ergo non hoc reponimus? Scilicet praetenditur caesura, quae vocatur ἐφθημιμερής, multum illa, ut putant, usitata. Atqui si haec caesura ne est quidem omnino caesura, quid tum? Equidem certe Aeschylum, quum posset legitimam caesuram levissima ordinis verborum mutatione consequi, non arbitror id eum non fuisse facturum. Verum, nisi fallor, alio modo caesuram illam conservavit. Nam quum in duobus codicibus φίλοισιν legatur, ita eum scripsisse veri simillimum est:

καὶ μὴν φίλοισιν οἰκτρὸς εἰσορᾶν ἐγώ.

Sed satis dictum de numeris. Reliquum est, ut de ultima prosae et poeticae eloquutionis differentia explicetur. Ea vero posita est in vi, quam vox pro diversis prosae et poeticae orationis finibus ad animos hominum habet. Ac quoniam prosae orationis hic est finis, ut rerum cognitionem atque intelligentiam

afferat, id in primis curari in eloquutione debet, ut clara ſit vox atque diſtincta. Poeſis autem quum ad ſenſum pulcritudinis referatur, atque ipſa quoque eloquutione animos commovere ſtudeat, operam dare poterit, ut, etiam ſi nonnihil impediatur ſententiarum intelligentia, vox tamen quantum poteſt plena, ſonora, grandis, coagmentata, et paene tumultuoſa ad aurem accidat. Quamobrem proſa oratio aſſam vocem requirit, quam non modo ſic intelligimus, ut ſymphonia muſicorum inſtrumentorum, ſed etiam ut aliarum vocum concentus abſit. Confunduntur enim coniunctae voces, neque exaudiri ſatis cognoſcique id, quod quis loquitur, ſinunt. Poeſis vero, quae non ad cognitionem, ſed ad oblectationem apta eſt, ac ſaepe cognita iam et omnibus nota canitur, denſatis vocibus et ſymphonia confertam vim in animos hominum effundit.

Sed haec hactenus. Venio nunc ad id, cuius cauſſa haec altera pars disputationis de proſae et poeticae orationis differentia in lucem emiſſa eſt. Indicenda eſt enim litteratis huius urbis civibus in diem XII. Martii ſolemnitas publicae orationis, qua demandatum nuper mihi munus Ordinariae Profeſſionis Eloquentiae auſpicaturus ſum. Cuius muneris ratio quum, his praeſertim temporibus, hoc maxime a me videatur exigere, ut ſtudia antiquarum litterarum, nimis illa iam contemni coepta, pro virili parte tueri, ſuumque iis honorem conſervare adnitar, oratione illa, quid hoc ſit, litteras humaniores colere, quamque vim habeat, conabor oſtendere. Sed praeter haec, quae ipſius muneris cauſſa mihi dicenda puto, etiam gratias agere oportet iis, quorum id conſilio et patrocinio conſequutus ſum. Ac ſive ipſum beneficium reſpiciam, muneris dignitas, officii gravitas, honoris amplitudo largiſſimam gratulandi materiam praebent; ſive eorum, a quibus tributum eſt, recorder, Friderici Avgvsti, Sereniſſimi Principis, clementia, ſapientiſſimorum eius amico-

rum auctoritas, amplissimi ordinis philosophorum gratia et commendatio, aliorum denique summorum virorum studium ac voluntas, ita mihi et exoptata et cumulata contigerunt, ut nihil neque ad pietatem sanctius, neque ad animi sensum antiquius gratiis agendis habere me posse arbitrer. Quo magis, ut RECTOR ACADEMIAE MAGNIFICVS, PRINCIPES CELSISSIMI, COMITES ILLVSTRISSIMI, GRAVISSIMI VTRIVSQVE REIPVBLICAE PROCERES, NOBILISSIMI ET HVMANISSIMI COMMILITONES hanc orationem nostram praesentia sua et frequentia celebrem reddere velint, qua pietate quoque studio decet, rogamus.